

Alicja Żywczok

ZAZDROŚĆ

I

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Zazdrość i działalność naukowa

Studium z zakresu naukoznawstwa pedagogicznego

Primum non nocere, po drugie – służyć ludzkości w zgodzie z sumieniem
Ku powstrzymaniu destrukcji na uczelniach wyższych!

[Kup książkę](#)

Alicja Żywczok

Zazdrość i działalność naukowa

Studium z zakresu naukoznawstwa pedagogicznego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

[Kup książkę](#)

Recenzent
Wiesław Andrukowicz

Spis treści

Zamiast wprowadzenia	9
Uzasadnienie wyboru problematyki	9
Deskrypcja metodologicznych i organizacyjnych podstaw badań o orientacji jakościowej	17
Szczegółowy opis struktury i zawartości merytorycznej monografii	25
Słowo do czytelników – odbiorców i twórców kultury	28

Rozdział pierwszy

Zazdrość i terminy zbliżone pod względem semantycznym

Uściślenia leksykalne oraz wartościowanie zazdrości

Zazdrość jako złożony stan emocjonalny współtworzony przez komponenty: niepokój i pożądlliwość	31
Zawiść – etap zaawansowany emocji zazdrości	36
Nienawiść – połączenie wrogości z zawiścią	40
Nieżyczliwość i nieprzychylność	42
Próżność – nadmierne pragnienie uznania społecznego	43
Zachłanność i chciwość, czyli niepohamowana chęć posiadania cudzych dóbr	44
Współzawodnictwo, rywalizacja, konkurencja	48
Podsumowanie	53

Rozdział drugi

Typy, poziomy, fazy oraz trwałość zazdrości

Zazdrość – jedna czy wiele? O typach zazdrości	59
Poziomy zazdrości	63
Fazy zazdrości nadawczej i reakcji odbiorcy na zazdrość	65
Trwałość czy zmienność odczuwanej zazdrości?	66
Podsumowanie	68

Rozdział trzeci

Mechanizm, przyczyny, przedmioty zazdrości wśród naukowców

Zazdrość jako mechanizm afektywny służący przetrwaniu człowieka	73
---	----

Przyczyny zazdrości	76
Relacje panujące w rodzinie macierzystej	76
Nieprawidłowe rozwiązania systemowe i organizacyjne w instytucjach publicznych	78
Dyskurs medialny obfitujący w ekspresję emocji negatywnych	83
Powszechny konsumeryzm i merkantylizm	85
Nieprawidłowa samoocena oraz stosunek do wysiłku – niedobór pracowitości	88
Deprywacja potrzeb samorealizacji i uznania społecznego	89
Niski status społeczny połączony z usilnym dążeniem do jego podwyższenia	91
Deficyt kontroli wolicjonalnej	92
Niezadowolenie z życia i defetyzm	93
Zazdrość – mankament w pracy naukowej. Przedmioty zazdrości wśród pracowników uczelni wyższych	95
Podsumowanie	99

Rozdział czwarty

Przejawy zazdrości w środowisku naukowców

Ekspresja emocji zazdrości wśród mężczyzn i kobiet	105
Psychiczne i somatyczne przejawy zazdrości	106
Behawioralne przejawy zazdrości	109
Kompulsywne porównywanie siebie z innymi ludźmi	109
Wzbudzanie zazdrości w otoczeniu społecznym jako forma manipulacji	110
Niedoczekanie prawdy, niejasny przekaz komunikatów i podtrzymywanie bezładu organizacyjnego	111
Wrogość wobec ludzi mających wyższy status społeczny	112
Imitacja zakresu zainteresowań naukowych oraz problematyki badawczej	113
Dyskredytacja, czyli umniejszanie dokonań i zasług rzekomych przeciwników	114
Uszczuplanie zasobów konkurenta	119
Przejawy zazdrości doznane od współpracowników z jednej uczelni	120
Przejawy zazdrości doznane od pracowników innych uczelni	123
Podsumowanie	125

Rozdział piąty

Naukowcy o skutkach zazdrości w ich pracy naukowej

Prawdopodobne skutki zazdrości dla człowieka przejawiającego tę emocję negatywną	131
Cierpienie psychiczne	131
Resentyment	133
Zakłócenia komunikacji interpersonalnej i poczucie osamotnienia	135
Nabywanie innych niekorzystnych cech charakteru i zachowania	135
Inklinacja negatywna i obniżenie poziomu jakości życia	138

Niepochlebna opinia społeczna	139
Narażenie na marginalizację społeczną	139
Zagrożenie indywidualnego rozwoju naukowego	140
Prawdopodobne skutki, jakie doznający zazdrości ponosi od otoczenia społecznego	141
Zachwianie obrazu świata, innych ludzi i siebie	141
Rodzenie emocji i uczuć negatywnych wśród pracowników, którym inni zazdroszczą	142
Odczuwanie braku wsparcia naukowego	143
Narażenie na nieuzasadnioną krytykę i reakcje hiperkrytyczne	144
Podleganie nieprawidłowemu doborowi kadry, negatywnej rotacji i fluktuacji pracowników	146
Doświadczenie ostracyzmu środowiskowego, mobbingu i konfliktów interpersonalnych	151
Usiłowanie utrudnienia rozwoju naukowego bądź opóźnienia awansu zawodowego	153
Próby nieformalnej ingerencji w ocenę/opinię merytoryczną projektów i prac naukowych oraz w postępowanie awansowe	157
Aranżowanie sytuacji stanowiących niebezpieczeństwo dla pozytywnego wizerunku pracownika ubiegającego się o stopień bądź tytuł naukowy	158
(Za)hamowanie kreatywności utalentowanych naukowców	159
Podsumowanie	161

Rozdział szósty

Wartości, dyspozycje i postawy naukowców będące przeciwieństwem zazdrości

Współwystępowanie wdzięczności, szczodrości, hojności, bezinteresowności	165
Uczynność i skromność związane z przekonaniem uczonych o służebności względem ludzkości i nauki	168
Podziw, uznanie, szacunek, poważanie	171
Niezłomność w dążeniu do poznania prawdy	173
Sprawowanie pieczy nad rozwojem naukowym własnym i współpracowników	174
Zamiłowanie do pracy badawczej i wrażliwość na przejawy oryginalności dzieł naukowych	177
Niechęć do formalizmu oraz bliskość uczuciowa między naukowcami: relacje koleżeńskie i przyjacielskie	179
Pochodne wolności: otwartość, tolerancja, niezależność intelektualna	183
Niezawisłość moralna, wspaniałomyślność i autentyczność	186
Uczciwość i odwaga afirmacji życia	189
Podsumowanie	193

Rozdział siódmy

Zapobieganie i rugowanie zazdrości w procesie edukacyjnym
adeptów nauki oraz młodych naukowców

Zasady wychowania i samowychowania moralnego wspomagające zapobieganie zazdrości	197
Metody rugowania zazdrości	201
Refleksja i autorefleksja – wysiłek wolicjonalny zmierzający do eliminacji zazdrości	201
Przezwyciężanie stereotypów oraz nieuleganie złudzeniom	207
Rozwijanie zalet – antidotum na destrukcyjną zazdrość	210
Redukowanie perfekcjonizmu predysponującego do przejawiania zazdrości	212
Wypracowanie tradycji świętowania własnych i cudzych osiągnięć, zwłaszcza sukcesów współpracowników	213
Niewzmacnianie zachowania wynikającego z zazdrości oraz wykazywanie bezcelowości tego stanu emocjonalnego	218
Kodeks etyki zawodowej – środek pomocny w ukierunkowaniu emocji zazdrości na realizację celów konstruktywnych społecznie	219
Zmiana bądź modyfikacja procedur instytucjonalnych w celu przezwyciężenia zachowania negatywnego motywowanego zazdrością	221
Podsumowanie	224
 Zakończenie	 231
 Bibliografia	 245
 Indeks osobowy	 261
 Nota o autorce	 269
 Summary	 275
 Zusammenfassung	 279

Zamiast wprowadzenia

Uzasadnienie wyboru problematyki

Sklonność do zazdrości jest niewątpliwie faktem psychospołecznym i kulturowym. Nauki zajmujące się człowiekiem słusznie próbują dociekać, w jakim stopniu zazdrość stanowi jego filogenetyczną skłonność, a w jakim – zachowanie wyuczone, czyli podlegające kształtowaniu wychowawczemu. Dociekanie to jest uzasadnione koniecznością nie tylko zapobiegania i rugowania nasilonej emocji zazdrości z ludzkiej psychiki, ale także zadbania przede wszystkim o wychowanie człowieka wolnego od patologicznej zazdrości (jako dyspozycji negatywnej) i ma na względzie pokojowe współżycie społeczne. Nadzieja związana z procesem wychowania oraz samowychowania w tym zakresie nie należy więc do bezpodstawnych. Dzięki odpowiedniemu stosunkowi do wartości moralnych, przeżywaniu wielu emocji pozytywnych (przeciwieństw emocji zazdrości) i uosabianiu pozytywnych cech charakteru (przeciwieństw dyspozycji zazdrości) człowiek lepiej będzie kontrolować emocje negatywne, nie zezwalając na rozpanoszenie się zazdrości w strukturze swego charakteru i osobowości.

Biorąc pod uwagę usytuowanie zagadnienia w nauce, zazdrość pojmowaną jako emocję kwalifikuje się najczęściej do zagadnień psychologii jednostki (psychologii rozwojowej, a także psychologii klinicznej). Stanowi również przedmiot badań antropologii (kulturowej i społecznej), socjologii (między innymi socjologii konfliktu), ekonomii (na przykład politycznej), prawa, filozofii (zwłaszcza dziedziny etyki – deontologii, czy fenomenologii) oraz pedagogiki (teorii wychowania, pedagogiki ogólnej, pedagogiki kultury, pedagogiki pracy, pedagogiki społecznej, pedagogiki zdrowia, andragogiki). Zazdrość bywa więc ujmowana jako kategoria humanistyczna, społeczna (jurydyczna, historyczna, pedagogiczna, socjologiczna, politologiczna), a także medyczna oraz ekonomiczna. Niestety, jest poddawana badaniu stosunkowo rzadko, prawdopodobnie ze względu na powszechną niechęć do ujawniania tej przyzwry i obawę przed konsekwencjami (w postaci choćby dezaprobaty) tak wyrażanej prawdomówności.

Zazdrość zalicza się do wad (inaczej – przywar, występków) człowieka, co potwierdza jedno z przysłów polskich: „Zazdrość – sąsiedzka wada”. Wada ta znajduje odzwierciedlenie w najstarszych kodeksach etycznych, na przykład *Dekalogu* (dziesiąte przykazanie). Ma swe miejsce również wśród siedmiu grzechów głównych¹, a zatem zazdrość uważana jest za niebezpieczną odmianę pożądliwości, rodzącą powszechną dezaprobatę. „W Biblii zazdrość jest oceniana jednoznacznie jako zło, dlatego nie należy z zazdrością przyglądać się doraźnym sukcesom i radościom niesprawiedliwych. »Nie zazdrość ludziom nieprawym, nie pragnij ich towarzystwa«. Taką poradę można znaleźć w Księdze Przysłów (24,1)»². Oprócz tego zawiera pouczenie, że zazdrość przejawiają raczej ludzie źli i nierozumni niż dobrzy i mądrzy. Pierwsi często zazdroszczą drugim (Syr 14,8; 18,18; 1 Kor 3,3; Mdr 7,13; Rdz 26,14; Dz 7,9).

W tekstach biblijnych zazdrość współtworzy katalog nieprawości, takich jak: spór, niezgoda, rozłam, kradzież, podstęp, obłuda, obelga, obmowa, kłamstwo, zabójstwo, prześladowanie, bezład. Zresztą nie ma systemu etycznego ani religijnego, który sankcjonowałby zazdrość. Większość systemów normatywnych (dzięki którym zachodził rozwój kulturalny, gospodarczy i techniczny społeczeństw) zawiera liczne zakazy, restrykcje i zalecenia jednoznacznie sprzeciwiające się prowokowaniu do zazdrości. Systemy te spełniają zatem wymóg tłumienia, a nawet eliminowania zazdrości.

Już od starożytności (aż do nowożytności) uważano, że zazdrości jako wady należy się wstydzić i starać się ją eliminować za pośrednictwem samodoskonalenia. W starożytnej Grecji dobra, które mogły stać się przedmiotem czyjejś zazdrości, takie jak: dobry los, zdrowie, uroda, mądrość, uzdolnienia, postrzegano nie jako zasługę człowieka, lecz dar Boga i jednocześnie zadanie³ związane z ich odpowiedzialnym użytkowaniem. Zazdrość uznawano za akt bezbożności oraz godny politowania przejaw braku wdzięczności, a także niezadowolenia z tego, co się otrzymało. Wraz z upływem kolejnych epok zazdrość nie stała się tematem zdezaktualizowanym, wręcz przeciwnie – wciąż istotnym pod wieloma względami: społecznym, politycznym, prawnym, moralnym, religijnym czy wychowawczym.

Współcześnie, zwłaszcza emocję/uczucie zazdrości, uważa się za naturalne wyposażenie człowieka (komponent ludzkiej natury), natomiast zachowanie wynikające z zazdrości traktuje się raczej pobłażliwie. To „usankcjonowanie” zazdrości nie wydaje się jednak, w przekonaniu wielu humanistów, korzystne ze względu na zagrożenie, jakie rodzi – rozpad więzi braterstwa oraz solidar-

¹ Zob. *O grzechu zazdrości*. Przeł. A. WOJNOWSKI. Hajnówka, Wydawnictwo „Bratczyk”, 1999.

² A. ZWOLIŃSKI: *Siedem grzechów głównych. Zazdrość*. Radom, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne „Polwen”, 2008, s. 29–30.

³ Zob. *ibidem*, s. 82.

ności, w pierw mniejszych grup i społeczności, a następnie takiej wspólnoty powszechnej, jak ludzkość. Powody te zadecydowały o niniejszej analizie zazdrości, pojmowanej jako dyspozycja ludzka utrudniająca (przeszkoda wewnętrzna i zewnętrzna), a w niektórych przypadkach nawet uniemożliwiająca optymalny rozwój naukowy, czyli spowalniająca i postęp kulturowy.

Zdaniem Leszka Kołakowskiego, zazdrość powoduje w świecie wiele szkód, nieszczęść i nikczemności, takich jak zbrodnie i wojny. Choć ludzie, popełniając czyny, w których kierują się zazdrością, rzadko ją wyraźnie ujawniają, relatywnie często są demaskowani jako naruszający zasady moralne. Filozof ten uważa również, że Polska, w porównaniu na przykład ze społeczeństwem amerykańskim, wolnym od hierarchii i nieuzasadnionych przywilejów, jest krajem dogodnym dla rozwoju tej emocji negatywnej. Stany Zjednoczone są, w jego przekonaniu, znacznie mniej narażone na eskalację zazdrości⁴. Stwierdzenie to powinno wydawać się Polakom niepokojące i skłaniać do badawczego namysłu nad destruktywnym wpływem zazdrości na różne dziedziny życia społecznego, między innymi – na naukę (na jej postęp wyznaczony jakością osiągnięć poszczególnych naukowców i zespołów badawczych).

Już filozof oświecenia Stanisław Wawrzyniec Staszic piętnował w narodzie polskim takie przywary, jak zazdrość, chciwość, próżniactwo, nieuczciwość (zwłaszcza grabieże), które zniekształcały prawidłowe wyobrażenie obywateli o cudzej własności⁵. „W postawie wobec zazdrości obywatele [...] krajów różnią się, na przykład we Francji zabójstwo z pobudek zazdrości jest karane łagodniej niż w przypadku zabójstw z innych pobudek. Wynika to z powszechnego poczucia, że zabicie rywala może świadczyć o miłości do drugiej osoby”⁶. Zazdrość, w przekonaniu autora koncepcji sprawiedliwości Johna Rawlsa, zagraża sprawiedliwości społecznej⁷, gdyż prowadzi człowieka zazdrosnego do naruszania zasad współżycia obowiązujących w społeczeństwie. Postrzega on bowiem innych ludzi jako konkurentów, których należy wyeliminować.

Uzasadniając wybór tej emocjonalnie niełatwej tematyki zjawisk destruktywnych w działalności naukowej, pragnę podkreślić, że uczyniłam to nie w celu piętnowania zła zakorzenionego w określonym środowisku, instytucji

⁴ Zob. L. KOŁAKOWSKI: *O zawiści*. W: IDEM: *Mini wykłady o maxi sprawach*. Kraków, Wydawnictwo „Znak”, 2004, s. 252.

⁵ Zob. S. STASZIC: *Być narodowi użytecznym*. Wybór B. SUCHODOLSKI. Katowice, Wydawnictwo Stronnictwa Demokratycznego „Epoka”, 1985, s. 44, 68; S. STASZIC: *Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego*. Oprac. S. CZARNOWSKI. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 2005, s. 93.

⁶ M. KLEIN: *Pisma*. T. 3: *Zawiść i wdzięczność oraz inne prace z lat 1946–1963*. Przeł. A. CZOWNICKA, H. GRZEGOŁOWSKA-KLARKOWSKA. Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007, s. 191.

⁷ Zob. J. RAWLS: *Teoria sprawiedliwości*. Przeł. M. PANUFNIK, J. PASEK, A. ROMANIUK. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013.

czy grupie zawodowej. Jednym z **motywów** okazała się **chęć i zarazem konieczność ujawnienia blokad rozwoju naukowego** w postaci tworzonych przez ludzi zazdrosnych tak zwanych sztucznych przeszkód nadwerężających relacje i komplikujących innym przebieg kariery zawodowej, zwłaszcza przez proceder nierównego traktowania pracowników (nie zawsze mający charakter mobbingu, ale relatywnie często – nierówności dystrybutywnej). Kolejnym motywem przedsięwzięcia badawczego stały się **niepokój i troska o jakość życia naukowców** (podmiotów poznania naukowego) **oraz jakość ich aktywności zawodowej** (dynamizm indywidualnego rozwoju naukowego). Kwintesencja zamysłu autorki wyraża się w dążeniu do powstrzymania w środowisku zawodowym naukowców destruktywnego zachowania wynikającego z eskalacji tej emocji ze względu na rozwój nauki (i jej funkcje kulturotwórcze), a przede wszystkim z uwagi na wrażliwość jednostek ponadprzeciętnych, stanowiących najistotniejsze jej ogniwo i kapitał, a także na wymóg zapewnienia im optymalnego funkcjonowania zawodowego. Poparcie mecenatu, jakim mogliby zostać otoczeni naukowcy, świadczyłoby o należytym uwzględnianiu interesu społecznego w naszym kraju.

Jest jeszcze inny powód mego wyboru problematyki zazdrości w odniesieniu do działalności naukowej. Jan Ámos Komensky uważał, że celem powszechnego i permanentnego kształcenia jest doprowadzenie ludzi do osiągnięcia człowieczeństwa za pośrednictwem między innymi umiejętności cieszenia się z życzliwości ludzi, którzy im nie zazdroszczą, lecz gratulują spokojnego, szczęśliwego i bezpiecznego życia⁸. Jeden z **celów edukacji akademickiej** adeptów nauki, celów dostępnych realizacyjnie, mógłby więc brzmieć podobnie.

Zajmując się naukowo ponad ćwierć wieku problematyką ludzkiej afirmacji życia (w tym – satysfakcji z pracy), czułam się zobligowana do odsłonięcia i wyjaśnienia również procesów i mechanizmów, zwłaszcza osobowościowych oraz społecznych, niekorzystnych dla postępu nauki (a tym samym przyczyniających się do regresji kulturowej). Inne zagadnienia z zakresu **naukoznawstwa pedagogicznego** stanowiły przedmiot moich zainteresowań badawczych już wcześniej, wyrażonych w monografii dotyczącej aksjologicznych uwarunkowań odkrycia naukowego, a także w licznych artykułach, jednak termin ten wprowadziłam w użycie w niniejszej monografii, a tym samym uznałam za istotny termin pedagogiczny. „Naukoznawstwo pedagogiczne”, jako zakresowo szersze od „pedagogiki szkoły wyższej”, będzie, jak sądzę, stopniowo zaznaczało swój obszar badawczy, rozwijając się nie tylko w Polsce, ale i w in-

⁸ Zob. J.Á. KOMENSKY: *Pampaedia*. Przeł. K. REMEROWA. Wrocław, Ossolineum, 1973; Z. KWIECIŃSKI: *Nauczyciel akademicki. Pomiędzy autonomią, zaangażowaniem i nihilizmem*. W: IDEM: *Grzęzawisko. Eseje z pedagogiki społecznej i krytycznej socjologii edukacji*. Stary Toruń, Wydawca Studio Kropka dtp – Piotr Kabaciński, 2019, s. 97, 98. Por. B. ŚLIWERSKI: *Klinika akademickiej pedagogiki*. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2013.

nych krajach. Naukoznawstwo pedagogiczne stanowiące dział naukoznawstwa można uznać również za dział metateorii pedagogicznej, badający między innymi znaczenie pedagogiki jako nauki oraz jej powiązania z innymi dyscyplinami i subdyscyplinami. Głównymi badanymi podmiotami tego działu naukoznawstwa są naukowcy (w odróżnieniu od pedagogiki szkoły wyższej, której założenia dotyczą zasadniczo edukacji studentów i doktorantów).

Przyjęłam, że treść monografii *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych* stanowi teoretyczną podwalinę koncepcyjną niniejszej pracy naukowej oraz przyczynek do kontynuacji badań, gdyż zawarta w publikacji aksjologiczno-aretologiczna koncepcja rozwoju naukowego pozwala dostrzec główne (zewnątrzpochodne i wewnątrzpochodne) katalizatory oraz inhibitory indywidualnego rozwoju naukowego, a także postępu w nauce jako dziedzinie kultury. Niektóre jakości deontyczne nie tylko sprzyjają pracy naukowej, lecz wręcz konstytuują osobowość uczzonego, są więc konieczne w dochodzeniu do spektakularnych osiągnięć naukowych, takich jak odkrycia. Jeśli uznać, że określone jednostki wartości (na przykład odwaga, uczciwość, wierność) oraz związane z nimi cechy (takie jak autentyczność czy skromność) sprzyjają dynamizowaniu indywidualnego rozwoju naukowego⁹, należy również konsekwentnie przyjąć, że antywartości (przeciwieństwa wartości) oraz wady (przeciwieństwa zalet/cnót) decydują o komplikowaniu, spowalnianiu rozwoju naukowego, a w niektórych przypadkach nawet go uniemożliwiają.

Potwierdzenie tego daje się dostrzec już w wynikach badań przedstawicieli innych nauk¹⁰, na przykład w niektórych pracach psychologów analizujących i opisujących powiązanie między typem osobowości (oraz postawami społecznymi) i funkcjonowaniem poznawczym człowieka¹¹. Dokładne poznanie tych zależności będzie można uznać za znaczący wkład w rozwój „psychologii nauki” oraz innych obszarów naukoznawstwa.

Będąc przekonana, że ludzkość wiele zawdzięcza ofiarności naukowców, którzy inicjują postęp kulturowy i cywilizacyjny, przyjęłam, że warto poznać zarówno ich osobowość, losy, egzystencję, jakość życia, dążenia, potrzeby, postawy, talent, jak i proces twórczy czy rozwój naukowy. Sporo dotychczasowych publikacji dotyczyło zagadnień związanych choćby z ideą i etosem uniwersytetu, możliwością reformowania, wprowadzania zmian w kształceniu i organizacji szkolnictwa wyższego w kraju, a także poza jego granicami.

⁹ Zob. A. ŻYWCZOK: *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009. Zestawienie zewnątrzpochodnych i wewnątrzpochodnych aktywatorów rozwoju naukowego – s. 263, 264.

¹⁰ Zob. A.M. DE TCHORZEWSKI: *Inter- i multidyscyplinarny charakter współczesnych nauk pedagogicznych i ich aplikacyjne konsekwencje*. „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych PAN” – Oddział w Krakowie, 2010, t. 63.

¹¹ Zob. M. ROKEACH: *Umysł otwarty i zamknięty*. Przeł. A. WOJCIECHOWSKI. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2018.

Choć z zakresu epistemologii powstało już wiele prac naukowych¹², wciąż brakuje publikacji, w których podejmuje się problematykę osobowości bądź charakteru jako wyznaczników rozwoju naukowego (albo stagnacji) i czynników progresji (lub inwolucji) w nauce jako dziedzinie kultury.

Staranna **kwerenda literatury naukowej**, polskiej i zagranicznej, upewniła mnie w przeświadczeniu, że podjęty przeze mnie problem nie należy do odtwórczych. Brak rozważań lub co najwyżej śladowe wzmianki na ten temat pozwalają na zainicjowanie takiego kierunku poznawczego oraz wypełnienie faktycznej luki w badanym zakresie, mianowicie powiązań między działalnością¹³ naukową (oraz jej rezultatem – indywidualnym rozwojem naukowym) i zazdrością (którą dany uczony odczuwa, a także doznaje jej przejawów od innych naukowców). Ignorancją byłoby twierdzenie, że w zasobach bibliograficznych nie ma publikacji dotyczących zazdrości; naturalnie, daje się odnaleźć kilka znaczących. Twierdzę jednak stanowczo, że poszukiwanie monografii bądź artykułów naukowych odnośnie do zazdrości badanej w kontekście rozwoju naukowego i postępu w nauce, zazdrości ujmowanej jako katalizator albo inhibitor zdaje się syzyfową pracą i w tym wypadku popularne powiedzenie: „Kto szuka, ten znajdzie” może badaczy wręcz demotywować. Nurt badań nad znaczeniem wartości i emocji w działalności naukowej może odegrać kluczową rolę w profilaktyce, diagnozie i terapii życia akademickiego, a przede wszystkim zająć znaczące miejsce w dogłębnym poznaniu profesjonalnej aktywności naukowej.

Oprócz niedoborów literatury jako badaczka tej problematyki musiałam się zmierzyć również z innymi problemami. **Zagadnienie zazdrości nie należy do prostych badawczo**, ponieważ zdaje się wyjątkowo osobistym, niemal intymnym. Wymaga bowiem od respondentów szczerości, otwartości i odwagi ujawniania swych poglądów, postrzegania zjawiska, odsłonięcia (niekiedy traumatycznych) doświadczeń emocjonalnych, bez nadmiernego skrępowania czy obawy przed utratą „dobrego imienia”. Już refleksja nad zazdrością

¹² Jako przykład współczesnej pracy naukowej z tego zakresu, zasługującej na uwagę naukoznawców, podaję monografię Adama Groblera. Zob. A. GROBLER: *Epistemologia. Sandwiczowa teoria wiedzy*. Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 2014.

¹³ **Działalność** to zespół działań bądź czynności, podejmowanych w jakimś celu, zakresie, czynny udział w czymś, na przykład działalność: artystyczna, konspiracyjna, dyplomatyczna (w niniejszej monografii przedmiot poznania stanowi działalność naukowa); ogół zorganizowanych działań podejmowanych przez jednostkę, grupę bądź instytucję w określonym celu; układ intencjonalnych czynności, których celem jest przystosowanie się do otoczenia lub zmiana tego otoczenia. Wszelka działalność opiera się na: wyznaczaniu celu działań, ustalaniu warunków działań, wyborze środków adekwatnych zarówno do celu, jak i do warunków danej rzeczywistości. Zob. W. OKOŃ: *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2001, s. 85; *Inny słownik języka polskiego PWN*. T. 1: A–Ó. Red. M. BAŃKO. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2017, s. 348.

własną (a co dopiero zazdrością innych ludzi) nastęrcza pewnych trudności, związanych ze złożonością analizowanej emocji oraz z niepewnością wypowiedzianych na ten temat twierdzeń. Refleksja wzbudzająca w respondentach dyskomfort nie stanowi jednak czynnika zniechęcającego doświadczonego badacza do przeprowadzenia badań, ale jeszcze silniej motywuje i inspiruje go do tego, by osiągnąć rezultat – pozyskanie cennych danych jakościowych, za których pośrednictwem może dojść do zdynamizowania indywidualnego rozwoju naukowego czy osiągnięcia postępu w nauce, a także do wypracowania wyższego poziomu kultury akademickiej.

Naukowe poznanie problematyki zazdrości wymagało również wnikliwości psychologicznej i filozoficznej, by uchwycić istotę rzeczy kryjącą się w wypowiedziach, odsłonić przekaz za pośrednictwem analizy treści językowych. Konieczne okazało się także przekroczenie środowiskowego tabu, wyrażającego się w przekonaniu, że niedoskonałości tej grupy nie należy ujawniać czy wystawiać na publiczną krytykę. W mojej opinii – nie należy się nimi szczycić, lecz nie zdoła się ich wyeliminować bez wzbudzenia refleksji i poddania analizie naukowej, pamiętając o tym, by nie demaskować ludzi (ani ich emocji), lecz jedynie niewłaściwe czyny, zachowanie, postępowanie.

Skoro za pewnik uznaje się obecność zazdrości w sferze emocjonalnej (inaczej – emotywniej) niemal każdej jednostki ludzkiej, to pewne okazuje się również przeżywanie tej emocji w grupie ludzi zajmujących się profesjonalnie nauką. Wbrew panującemu pogładowi, że jest to emocja typowo ludzka, na ogół negatywna, ale czasem postrzegana jako aksjologicznie neutralna, a nawet pozytywna, **założyłam, iż chroniczna zazdrość stanowi postawę wynikającą z niedojrzałości emocjonalnej, społecznej bądź moralnej naukowca oraz zaniedbań w zakresie kultury osobistej i naukowej (postępów poczynionych w indywidualnym rozwoju naukowym), mających przełożenie prawdopodobnie na globalny postęp w nauce. Człowiek zazdrosny zaniedbuje bowiem powinności moralne nie tylko wobec innych, ale przede wszystkim wobec siebie. Realistycznie ujmując problem – nie wydaje się, by owe rodzaje dojrzałości, dzięki którym ludzie potrafią zapanować nad swą zazdrością (zwłaszcza nad zachowaniem kierowanym tą emocją), zdołał osiągnąć każdy. W koincydencji z przyjętym założeniem pozostaje także twierdzenie, że niedojrzałość niektórych naukowców wynika nie tylko z niedoboru samodoskonalenia, lecz również z utrwalonych wielopokoleniowo w danym środowisku akademickim negatywnych wzorców postępowania (w tym – wzorców działań naukowych i organizacyjnych).**

O wielu nieprawidłowościach w środowisku akademickim, którym warto stawić czoło, wspominają między innymi Zbigniew Kwieciński¹⁴, Zbyszko

¹⁴ Zob. Z. KWIECIŃSKI: *Dewiacyjne zmiany w środowisku akademickim. Patologie czy epidemie*. W: *Świat idei edukacyjnych. Zbiór studiów ofiarowanych Księdzu Profesorowi Jerzemu*

Melosik¹⁵, Janusz Goćkowski i Przemysław Kisiel¹⁶, Urszula Ostrowska¹⁷, Agnieszka Gromkowska-Melosik¹⁸, Wiesław Andrukowicz¹⁹, a także Alicja Żywczo²⁰.

Bagrowiczowi w 70. rocznicę urodzin. Red. W. SZULAKIEWICZ. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2008; Z. KWIECIŃSKI: *Nauczyciel akademicki. Pomiędzy autonomią, zaangażowaniem i nihilizmem...*; IDEM: *Socjopatologia edukacji.* Warszawa–Toruń, Polska Akademia Nauk, Wydawnictwo „Edytor”, 1992; IDEM: *O pułapce pewnego programu badawczego.* W: IDEM: *Dylematy, inicjatywy, przebudzenia. Nad przesłankami odrodzenia edukacji w Polsce.* Wrocław, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2011, s. 144–146; IDEM: *Patologie w pedagogice. Inspiracje Stephena Heinemanna.* W: IDEM: *Cztery i pół. Preliminaria – liminaria – varia.* Wrocław, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2011, s. 377–378.

¹⁵ Zob. Z. MELOSIK: *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu.* Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2019; IDEM: *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy.* Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2009; IDEM: *Kontrowersje wokół promocji akademickiej w Stanach Zjednoczonych: rekonstrukcja debaty wokół „tenure”.* „Rocznik Lubuski” 2018, t. 44, cz. 2: *Parametryzacja nauki – między wolnością a zniewoleniem. Perspektywa nauk społecznych i humanistycznych.*

¹⁶ Zob. J. GOĆKOWSKI: *Patologia i terapia życia naukowego.* Red. J. GOĆKOWSKI, P. KISIEL. Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 1994; J. GOĆKOWSKI: *Ludzie „systemu” i ludzie „problemu” – wieczna wojna w teatrze życia naukowego.* Kraków, „Secesja”, 2000.

¹⁷ Zob. U. OSTROWSKA: *Etyczne aspekty procesu badawczego (ze szczególnym uwzględnieniem pedagogicznych badań jakościowych).* W: *Po co etyka pedagogom?.* Red. W. SAWCZUK. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007; U. OSTROWSKA: *W kręgu autorytetu naukowego/autorytetu w nauce. Refleksje z perspektywy aksjologicznej.* W: *Naukowcy. Osobowość, rola, profesjonalizm.* Red. A. ŻYWCZO, M. KITLIŃSKA-KRÓL. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019.

¹⁸ Warto zapoznać się z problematyką kariery zawodowej jako nieograniczonego wyścigu wolnych jednostek, a także życia utożsamianego z karierą zawodową i presją związaną z osiągnięciem sukcesu. Niezwykle interesująca jest również kwestia nierówności kobiet w dostępie do sukcesu zawodowego oraz dyskryminacji kobiet przez kobiety. Zob. A. GROMKOWSKA-MELOSIK: *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu.* Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2011, s. 281–298, 311–342; EADEM: *Globalne rankingi uniwersytetów i akademicka gra o status.* „Studia Edukacyjne” 2015, nr 37; EADEM: *Ściagi, plagiaty, fałszywe dyplomy. Studium z socjopatologii edukacji.* Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007.

¹⁹ Zob. W. ANDRUKOWICZ: *Wokół fenomenu autokreacji.* Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Humanistycznego US „Minerwa”, 2017; IDEM: *By dziecko było geniuszem. Wprowadzenie do edukacji komplementarnej.* Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012; IDEM: *Antycypacja kierunku i modelu edukacji.* Szczecin, Wydawnictwo Naukowe US, 1994.

²⁰ Zob. A. ŻYWCZO: *Współczesny uniwersytet – w pułapce racjonalności eksplikatywnej.* „Rocznik Lubuski” 2018, t. 44, cz. 2: *Parametryzacja nauki – między wolnością a zniewoleniem.*

Deskrypcja metodologicznych i organizacyjnych podstaw badań o orientacji jakościowej²¹

Opinie naukowców (pracowników naukowych oraz naukowo-dydaktycznych szkół wyższych; pracowników z tytułem profesora, ze stopniem doktora i doktora habilitowanego) odnośnie do przejawów, typów oraz uwarunkowań, a także zapobiegania chronicznej zazdrości w tej grupie zawodowej uczyniłam **przedmiotem badań**, których wyniki komunikuję w niniejszej monografii. Nasiloną bowiem i długotrwałą zazdrość ujawnianą na ogół we wrogim zachowaniu wobec innych pracowników uznaje się za inhibitor rozwoju naukowego, to znaczy czynnik utrudniający zarówno zazdroszczącemu, jak i narażonemu na akty zazdrości otoczenia społecznego względnie normalne funkcjonowanie zawodowe.

Poznawcza koncentracja na jednym czynniku osobowościowym (emocji negatywnej, dyspozycji psychicznej i postawie, jaką jest zazdrość) pozwoliła zintensyfikować jego poznanie, jednocześnie nie poprzestając na badaniu wyłącznie tego czynnika. Podałam więc analizie także emocje, dyspozycje i postawy zbliżone, zwłaszcza zawiść, nienawiść oraz zachłanność (inaczej – chciwość), wzbogacając zawartość merytoryczną o możliwe

Perspektywa nauk społecznych i humanistycznych; EADEM: Wybrane problemy rozwoju nauki i uczonej. Interpretacja dziedzictwa epistemologicznego Tadeusza Kotarbińskiego. W: Uczni z odległej i nieodległej przeszłości. Rekonstrukcje, interpretacje, refleksje. Red. A. ŻYWCZOK, M. KITLIŃSKA-KRÓL. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2019; A. ŻYWCZOK: Naukowcy – zbiorowość oddana nauce. W: Naukowcy. Osobowość, rola, profesjonalizm..., s. 11–18; EADEM: Dobro, prawda, wolność. Profesjonalizm ludzi nauki reprezentujących wartości akademickie. W: Naukowcy. Osobowość, rola, profesjonalizm..., s. 285–292; EADEM: Uczni w stałej służbie sumieniu i ludzkości. W: Uczni z odległej i nieodległej przeszłości..., s. 9–16.

²¹ Zob. *Metody badań jakościowych*. T. 1. Red. N. DENZIN, Y. LINCOLN. Przeł. K. PODEMSKI, M. NIEZGODA, F. SCHMIDT, P. BINDER i in. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010; U. FLICK: *Projektowanie badania jakościowego*. Przeł. P. TOMANEK. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012; G. GIBBS: *Analizowanie danych jakościowych*. Przeł. M. BRZOZOWSKA-BRYWCZYŃSKA. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011; D. SILVERMAN: *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy, tekstu i interakcji*. Przeł. M. GŁOWACKA-GRAJPER, J. OSTROWSKA. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2017; U. FLICK: *Jakość w badaniach jakościowych*. Przeł. P. TOMANEK. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011; D. URBANIAK-ZAJĄC, E. KOS: *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013; EADEM: *W poszukiwaniu kryteriów oceny badań jakościowych*. W: *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*. Red. D. KUBINOWSKI, M. NOWAK. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2006.

powiązania teoretyczne między wyliczonymi emocjami, dyspozycjami oraz postawami.

Zastanawiając się nad tym, czy zazdrość stanowi wyróżnik ludzi należących do środowiska naukowców, niewątpliwie należałoby udzielić odpowiedzi przeczącej. Zazdrość to przecież specyficzna cecha natury ludzkiej, więc mogą ją uosabiać wszyscy. Gdyby jednak drążyć problem, zadając pytanie: czy warunki osobowościowe i środowiskowe w tej grupie zawodowej predysponują naukowców do przejawiania zazdrości, odpowiedź przecząca nie wydaje się już pewna. Wątpliwości są związane zwłaszcza z interakcyjnym przebiegiem pracy naukowej i ze specyfiką tych interakcji. Do charakteryzowanych obszernie warunków, w jakich pracują uczeni, zalicza się między innymi: częstą ocenę wyników pracy (która stanowi rodzaj presji pracodawców na osiągnięcie przez pracowników wysokich efektów w działalności naukowej, organizacyjnej i w nauczaniu akademickim), trud związany z pracą twórczą wymagającą dużego zaangażowania intelektualnego, emocjonalnego i wolicjonalnego (motywacyjnego) pracownika naukowego. Warunki te sprzyjają tendencji do powstawania relacji opartych głównie na współzawodnictwie, instrumentalnej współpracy zmierzającej do realizacji celów służbowych (między innymi osiągnięcia wysokich wskaźników naukowości czy efektów kształcenia studentów i doktorantów) za pośrednictwem wymiany usług w ramach priorytetów przyjętych w tej profesji.

Poddając badaniu problem zazdrości w tej grupie zawodowej, oprócz realizacji **celów kognitywnych** związanych ze wskazanym przedmiotem badań, za istotną uznałam realizację również celów **użytkowych** (dotyczących podnoszenia poziomu świadomości w zakresie destruktywnych skutków eskalacji zazdrości w życiu zbiorowym, zwłaszcza w odniesieniu do rozwoju naukowców oraz postępu w nauce jako dziedzinie kultury). Nie bez znaczenia okazało się kształtowanie w pracownikach naukowych i naukowo-dydaktycznych odpowiedniego stosunku do problemu zazdrości manifestującego się w relacjach, jakie panują w środowisku zawodowym, wspieranie postaw przeciwnych zazdrości, wzmacnianie samokontroli zachowania powodowanego tą złożoną emocją negatywną. Wyszczególnione cele, a także ukazanie różnych wariantów przeżywania, komunikowania, zapobiegania oraz przezwyciężania toksycznych emocji da się zakwalifikować do celów **wychowawczych** i **profilaktycznych**, co przekonuje o konieczności wykraczania w badaniach poza funkcję poznawczą/eksploracyjną.

Skorzystałam z **metod hermeneutycznych**²² (interpretacji²³: kontekstowej, intertekstowej i analizy pól pojęciowych) oraz **metody indywidualnych przypadków**, a ściślej – z **klasycznego studium przypadku**, w którym przypadek stanowi badany. Studia przypadku autorów należących do chicagowskiej szkoły socjologii były historiami życia ludzi, na przykład wzorowych studentów, pacjentów, młodocianych przestępców. W każdym z tych przykładów dany człowiek był badanym przypadkiem, a zarazem prymarną jednostką analizy, o której należy zebrać informacje. Kilka bądź kilkanaście osób, czyli przypadków, składa się na **wielokrotne studium przypadku**²⁴. W moich badaniach zastosowałam więc ten typ studium przypadku obejmującego pięćdziesięciu czterech naukowców. Powodem posłużenia się wielokrotnym studium przypadku był jego odkrywczy charakter – ukazanie rzeczywistych sytuacji i zdarzeń do tej pory niedostępnych w badaniach społecznych. Wielokrotne studium przypadku zapewnia badaczowi korzystne warunki poznawcze: przypadki mogą ujawnić odkrycie, a replikacje – prowadzić do istotnego przełomu w teorii²⁵. Przypadki naukowców miały odsłonić słusz-

²² Zob. J. GRONDIN: *Wprowadzenie do hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. L. ŁYSIEŃ. Kraków, Wydawnictwo WAM, 2007; B. MILERSKI: *Hermeneutyka pedagogiczna. Perspektywy pedagogiki religii*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe ChAT, 2011; A.B. STĘPIEŃ: *Wstęp do filozofii*. Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001; *Wartość i sens. Aksjologiczne aspekty teorii interpretacji*. Red. A. TYSZCZYK, E. FIAŁY, R. ZAJĄCZKOWSKI. Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2003; M. FOUCAULT: *Hermeneutyka podmiotu*. Przeł. M. HERER. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012.

²³ Posłużenie się wieloma rodzajami interpretacji hermeneutycznej umożliwiło, oprócz rozwiązania podanych na stronie 22 zasadniczych – głównego i szczegółowych – problemów badawczych, zyskanie odpowiedzi (w świetle aktualnego stanu wiedzy) na kolejne pytania: Jakie terminy (emocji/stanów emocjonalnych i dyspozycji) są z zazdrością najściślej związane?; Jakie daje się wyodrębnić typy, poziomy, fazy/etapy zazdrości?; Jaką trwałość przypisuje się zazdrości? (nadmieniam, że chodzi o utrzymywanie się tej emocji bądź stanu emocjonalnego w czasie); Na czym polega biologiczny mechanizm wzniesienia tej emocji w sobie oraz wzbudzania jej w innych ludziach?; Jak przejawia się emocja zazdrości wśród mężczyzn, a jak wśród kobiet?; Jakie dyspozycje i postawy naukowców stanowią przeciwieństwa zachowania motywowanego zazdrością?; Jakie daje się wyodrębnić zasady oraz metody zapobiegania, a także rugowania zazdrości wśród dzieci i młodzieży?

²⁴ Zob. R.K. YIN: *Studium przypadku w badaniach naukowych. Projektowanie i metody*. Przeł. J. GILEWICZ. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015, s. 62, 63. Por. J. GAJDA: *Metoda indywidualnych przypadków w badaniach andragogicznych*. W: *Problemy i dylematy andragogiki*. Red. M. MARCZUK. Lublin–Radom, Wydawnictwo Wolnej Wszechnicy Polskiej, 1994.

²⁵ Warto podkreślić, że studium przypadku służące celom naukowym (uznawanym za metodę badań) różni się od zastosowania studium przypadku jako popularnego narzędzia diagnostycznego. Tylko pierwsze spełnia wymogi formalnych procedur metodologicz-

ność bądź niesłuszność powszechnych przekonań dotyczących tej grupy zawodowej, skłaniając do publicznej debaty na dany temat.

Do wskazanej metody badań dostosowałam **techniki**²⁶: wywiad indywidualnego, pogłębionego²⁷ (z trzydziestoma naukowcami, przeprowadzonego za pośrednictwem kontaktu bezpośredniego i poczty elektronicznej) oraz analizy treści dokumentów biograficznych²⁸ (zapoznając się z dwudziestoma czterema opublikowanymi biografiami bądź autobiografiami naukowców). „»Historia życia« jest jednym z pojęć, które zostały przemyczone do nauki; najpierw, bez rozgłosu, wśród antropologów, potem, całkiem niedawno i nie bez hałasu, wśród socjologów. Mówienie o historii życia zakłada [...], że życie jest historią i że życie jako zbiór wydarzeń z indywidualnej egzystencji ujmowanej jako historia jest nierozłącznie związane z opowiadaniem tej historii. Właśnie to mówi [...] język potoczny, który opisuje życie jako drogę, szlak, karierę [...] lub jako wędrówkę, to znaczy trasę, bieg, *cursus*, przeprawę, podróż, wytyczony tor, linearne i jednokierunkowe zmiany miejsca (»mobilność«), obejmujące rozpoczęcie (»początek życia«), kolejne etapy oraz zakończenie w podwójnym sensie końca i celu (zdanie »on przejdzie swoją drogę« oznacza, że komuś się powiedzie i zrobi karierę), zakończenie historii. Oznacza to [...] akceptację filozofii historii w sensie następstwa wydarzeń historycznych,

nych. Klasyczne studia przypadku definiowały jako przypadek zazwyczaj jednostkę ludzką. Aktualnie „przypadkiem” może być nie tylko jednostka czy grupa, lecz choćby zdarzenie, program, system, na przykład organizacyjny, gospodarczy, społeczno-polityczny. Do technik badań mających najczęściej zastosowanie w studium przypadku należą: analiza dokumentów/dokumentacji (na przykład zapisów archiwalnych), wywiad, obserwacja i artefakty fizyczne. Zob. R.K. YIN: *Studium przypadku w badaniach naukowych...*, s. 232, 239, 135, 62–63.

²⁶ Warto zaznaczyć, że jakość analizy studium przypadku zależy nie tylko od zastosowanych technik, choć niewątpliwie są ważne. Nie mniej istotne jest skorzystanie przez badacza z własnego doświadczenia analitycznego. Zob. *ibidem*, s. 201.

²⁷ Wywiad pogłębiony (inaczej – „swobodny” bądź „intensywny”) wymaga od badacza realizacji dwóch zadań: po pierwsze – postępowania zgodnie z ustalonym w protokole tokiem badania, po drugie – zadawania pytań skierowanych bezpośrednio do rozmówcy w wolnym od uprzedzeń dialogu, co również powinno służyć wytyczonej linii badania. Zob. *ibidem*, s. 142.

²⁸ Termin „dokumenty biograficzne” na określenie biografii i autobiografii okazuje się prawidłowy, zwłaszcza gdy przyjmiemy pogląd Paula Ricoeura (1913–2005) wyrażający się w twierdzeniu, że różnica między biografią a autobiografią jest niewielka. Zarówno biografia, jak i autobiografia stanowią opis życia człowieka i wymagają selektywności faktów, dokonanych jednak z odmiennej perspektywy podmiotowej. Różnica między tymi dwoma perspektywami zmniejsza się, jeśli autor biografii odpowiednio, z empatią zinterpretuje losy opisywanego bohatera. Zob. P. RICOEUR: *Refleksja dokonana. Autobiografia intelektualna*. Przeł. P. BOBOWSKA-NASTRZEWSKA. Kęty, Wydawnictwo „Antyk”, 2005, s. 7.

implikowanej przez filozofię historii w sensie opowiadania historycznego”²⁹, oznacza również docenienie w twórczości naukowej biografii i autobiografii.

Na potrzeby badań skonstruowałam również **narzędzia**:

- Kwestionariusz wywiadu, który składał się z czternastu pytań otwartych dotyczących postrzegania zazdrości i udziału tej emocji w działalności zawodowej. Pytania były sformułowane tak, by otrzymane odpowiedzi należały do jednoznacznych, w miarę szczerych (kwestionariusz zawiera pytania sprawdzające), a więc pozwoliły na rozwiązanie wszystkich problemów badawczych. Nie ograniczyłam się jednak do z góry ustalonego toku badania tym narzędziem, lecz dopuszczałam możliwość zadawania dodatkowych pytań w celu zgłębienia badanych problemów.
- Kryteria (wyszczególnione na stronach 24 i 25) służące do analizy treści dwudziestu czterech wydanych drukiem prac: autobiografii³⁰ i biografii naukowców. Źródła biodoksograficzne obejmowały sylwetki naukowców z przeszłości i współczesnych, zagranicznych i polskich, reprezentantów różnych dyscyplin naukowych: Aarona T. Becka, Melanie Klein, Carla Rogersa, Philipa Zimbarda, Williama Jamesa, Marii Skłodowskiej-Curie, Piotra Curie, Maxa Webera, Paula Ricoeura, Richarda Feynmana, Randy’ego Pauscha, Stanisława Staszica, Stefana Banacha, Czesława Miłosza,

²⁹ P. BOURDIEU: *Rozum praktyczny. O teorii działania*. Przeł. J. STRYJCZYK. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009, s. 62. Zob. też A. ŻYWCZOK: *Łosy uczonych – inspiracja do badań naukowych*. W: *Uczeni z odległej i nieodległej przeszłości...*, s. 271–275.

³⁰ Pragnę dodać, że o demokratyzacji badań autobiograficznych świadczy przebieg działalności naukowej Philippe’a Lejeune’a, który w latach siedemdziesiątych XX wieku zajmował się arcydziełami literatury autobiograficznej, ale już od początku następnego dziesięciolecia poświęcał coraz więcej uwagi autobiografiom zwykłych ludzi (choćby nauczycieli, urzędników, kupców). Zmieniło się przy tym nastawienie Lejeune’a do badanych dokumentów. Przestrzeń krytycznego sądzenia została zastąpiona przestrzenią ludzkiego porozumienia, co było możliwe dzięki odejściu od *stricte* tekstualnego rozumienia autobiografii i *stricte* scjentyistycznego rozumienia roli badacza. Ujmując z perspektywy XXI wieku historię refleksji nad pisarstwem autobiograficznym we Francji, Lejeune wskazał próby znalezienia pojęć bardziej pojemnych i elastycznych niż słowo „autobiografia” (podejrzana zresztą o stronniczość). W 1970 roku wprowadzono termin „opowieść o życiu”, określenie interdyscyplinarne zakreślające teren wspólny dla wyspecjalizowanych humanistów. Od początku lat osiemdziesiątych XX wieku aż do pierwszego dziesięciolecia XXI wieku pojawiły się natomiast pojęcia takie, jak „pisanie o ja” lub „pisanie o sobie”, których celem było rozszerzenie bieguna prawdziwości, a zarazem fikcji. Zob. M. BUCHHOLTZ: *Henry James i sztuka auto/biografii*. Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2011, s. 22. Por. *Biografia. Historiografia dawniej i dziś. Biografia nowoczesna – nowoczesność biografii*. Red. R. KASPEROWICZ, E. WOLICKA. Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2005; D. ŁALAK: *Życie jako biografia. Podejście biograficzne w badaniach pedagogicznych*. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2010.

Jana Strelaua, Józefa Pietera, Andrzeja Niesiołowskiego, Stefana Swieżawskiego, Karola Wojtyły (Jana Pawła II), Mieczysława A. Krąpca, Zbigniewa Kwiecińskiego, Janusza Gajdy, Jana Andrzeja Kłoczowskiego, Jana Głuchowskiego.

Zastosowanie wskazanych metod, technik i narzędzi badawczych ułatwiło rozwiązanie trudności teoretycznych, wyrażających się w **pytaniach badawczych** odnośnie do postrzegania roli tego komponentu osobowości w rozwoju naukowym (jako destruktywnego, neutralnego bądź pozytywnego). **Problemem głównym** sformułowałam następująco: Jak badani pracownicy (naukowi i naukowo-dydaktyczni uniwersytetu bądź innej szkoły wyższej) pojmują, postrzegają zazdrość (jej przyczyny, przejawy, skutki) i doświadczają zazdrości oraz jak zapobiegają eskalacji tej emocji negatywnej (względnie jak ją rugują) w sobie bądź wśród współpracowników?

Me zainteresowanie wzbudzały więc pytania służące **poznaniu opinii respondentów** na temat wielu szczegółowych kwestii, zwłaszcza:

- Jak naukowcy pojmują (względnie definiują) oraz jak wartościują zazdrość?
- Jak naukowcy postrzegają główne przejawy zazdrości:
 - a) rozpoznane w sobie oraz ujawnione wobec innych uczonych;
 - b) rozpoznane wśród współpracowników z macierzystej uczelni i pracowników innych uczelni wyższych?
- Jak naukowcy postrzegają przyczyny, przedmioty zazdrości oraz mechanizm prowokowania tej emocji w badanej grupie zawodowej?
- W jakich sytuacjach zawodowych badani doświadczali zazdrości innych naukowców?
- Jakich prawdopodobnych³¹ skutków zazdrości doznaje naukowiec przejawiający tę emocję negatywną?
- Jakie prawdopodobne skutki doświadczania zazdrości otoczenia społecznego ponosi doświadczający zazdrości?
- Jak w zawodowych relacjach naukowców zapobiegać wzniesieniu emocji zazdrości oraz jak ją redukować?
- Za pośrednictwem jakich wartości, norm moralnych, zasad, metod, form, środków, treści, sytuacji, relacji, warunków, jakiej atmosfery akademickiej kształtować adeptów nauki i młodych naukowców, by potrafili kontrolować emocje negatywne, takie jak zazdrość?
- Jak wychowywać dzieci i młodzież, by silnym zainteresowaniem poznawczym (zwłaszcza *stricte* naukowym) nie towarzyszyła antagonistyczna rywalizacja nasilająca emocję zazdrości?

³¹ W sformułowaniu piątego i szóstego z kolei problemu badawczego wprowadzenie wyrazu „prawdopodobne” uważam za konieczne ze względu na metodologiczny wymóg precyzyjnego określenia stopnia pewności wiedzy zdobytej dzięki rozwiązaniu wskazanych problemów. Należy zaznaczyć, że badanie nie zostało ukierunkowane na poznanie skutków zazdrości, lecz na poznanie opinii badanych naukowców w tej kwestii.

Badanie przybliżyło również rozstrzygnięcie wielu kwestii prakseologicznych związanych z wykrywaniem zjawiska (rozpoznaniem emocji zazdrości wśród naukowców, a zwłaszcza zachowania nią spowodowanego), redukowaniem tej emocji oraz minimalizacją ewentualnych skutków w środowisku akademickim. Służyło również zgromadzeniu wiedzy odnośnie do kreowania pozytywnej atmosfery sprzyjającej rozwojowi uczuć, dyspozycji i postaw – przeciwieństw zazdrości, takich jak wdzięczność, szczodrość, hojność, bezinteresowność, uczynność, skromność, podziw, uznanie, szacunek, poważanie, odwaga, wytrwałość (niezlomność), opiekuńczość (piecza), wrażliwość, szczerość, autentyczność, pracowitość, uczciwość, niezależność intelektualna, niezawisłość moralna, wspałałomyślność, afirmacja życia.

Badanie trwało dwa lata i obejmowało 2017 oraz 2018 rok. Jako respondentów udało się pozyskać do udziału w badaniach naukowców z wielu polskich ośrodków badawczych: uniwersytetów, akademii i politechnik. Miasta, w których je prowadzono, to Katowice, Opole, Kraków, Poznań, Warszawa, Białystok, Rzeszów. Zarówno miasta (w których znajdowały się ośrodki naukowo-badawcze), jak i określone ośrodki naukowo-badawcze stanowiły teren mych badań.

Mając świadomość, że sprawna organizacja czynności badawczych w znacznym stopniu decyduje o powodzeniu bądź niepowodzeniu przedsięwzięcia, postępowanie wyznaczyły następujące etapy:

- **Wzbudzenie zaciekawienia, a następnie zainteresowania emocją zazdrości (oraz klaryfikacja przedmiotu badań).** „Wyższy stopień ciekawości rozwija się pod wpływem pobudek społecznych [...]. Ciekawość wznosi się ponad sferę organiczną i społeczną i staje się intelektualna, przemieniając się w zainteresowanie problemami, które wyłoniły się z obserwacji rzeczy [...]. Dla otwartego umysłu natura i doświadczenie społeczne są pełne różnorodnych, subtelnych wyzwań do spoglądania poza chwilę obecną [...]. U niewielu ludzi ciekawość intelektualna, wynikająca z wrażliwości na rzeczy problematyczne, jest tak nienasycona, że nic jej nie zraża”³², pisze John Dewey. Zainteresowanie, a nawet zamiłowanie poznawcze doprowadziło do sprecyzowania przedmiotu badań.
- **Refleksja prowadząca do dostrzeżenia sytuacji problemowej** (czyli trudności we wskazanym zakresie), którą za pośrednictwem badań naukowych pragnie się przezwyciężyć. Na tym etapie niebagatelne znaczenie miała systematyczność, niemal ciągłość namysłu nad daną problematyką.
- **Formułowanie celów i problemów badawczych** (ogólnego oraz szczegółowych) po przeanalizowaniu aktualnego stanu wiedzy naukowej w badanym

³² J. DEWEY: *Jak myślimy?*. Przeł. Z. BASTGENÓWNA. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988, s. 58, 59, 60.

zakresie i stwierdzeniu, że wyodrębnione problemy, a zwłaszcza odpowiedzi na nie należą do dotychczas niepoznanych i twórczych.

- **Wybór określonej orientacji badawczej, metody, technik i narzędzi badawczych** (opisu poszczególnych – dokonałam wcześniej).
- **Wybór grupy badanej** (celowy – w odniesieniu zarówno do naukowców, z którymi przeprowadziłam wywiad, jak i w odniesieniu do hermeneutycznej analizy materiału biograficznego dotyczącego określonych naukowców) i **wyznaczenie terenu badań**, na tyle rozległego, by obejmował uniwersytety, akademie i politechniki znajdujące się w różnych regionach kraju.
- **Badania pilotażowe**, które pozwoliły nieznacznie zmodyfikować narzędzia służące do zastosowania w badaniach właściwych. Za pośrednictwem kwestionariusza wywiadu zbadałam pięciu respondentów, z kolei do analizy oraz interpretacji źródeł biograficznych wybrałam autobiografię i biografię zawierające przypadki bardziej skomplikowane od innych, dzięki czemu już w badaniu pilotażowym mogły ujawnić się ewentualne przyszłe trudności, związane z gromadzeniem, a także interpretacją danych, i dzięki temu im zapobiec.
- **Przeprowadzenie badań właściwych** w ciągu dwóch lat, z uwzględnieniem techniki analizy dokumentów: wydanych drukiem biografii i autobiografii naukowców, oraz techniki wywiadu (indywidualnego, pogłębionego) z pracownikami naukowymi i naukowo-dydaktycznymi.
- **Opracowanie wyników badań**. Na podstawie zebranych danych jakościowych zaprezentowanie ich interpretacji, a następnie sformułowanie wniosków uznawanych za rezultat badań³³.
- **Zaprezentowanie propozycji wychowawczych oraz profilaktycznych** służących zapobieganiu nieprawidłowym postawom (zazdrości i zawiści), a także ich rugowaniu, zwłaszcza w środowisku zawodowym szkoły wyższej. Katalog podanych propozycji mieści się w specyfice procesu wychowania oraz samowychowania moralnego.

Posłużenie się techniką analizy dokumentów wymagało sprecyzowania kryteriów, jakie zastosowałam podczas analizy tekstu (opublikowanych biografii i autobiografii). Oto kryteria umożliwiające dokładne i trafne badanie:

- Obecność w opublikowanych historiach bądź autobiografiach terminu głównego, to znaczy zazdrości bądź pokrewnych leksykalnie, zwłaszcza zawiści. Badanie również kontekstu, w jakim zostały zidentyfikowane.

³³ Zaprezentowana organizacja badań stanowi własną modyfikację etapów wyliczonych przez metodologów nauk społecznych, między innymi Mieczysława Łobockiego, Tadeusza Pilcha, Stefana Nowaka, Stanisława Palkę, Władysława Zaczyńskiego, Janusza Gniteckiego, Alberta Wojciecha Maszke. Prace naukowe, w których wyliczeni metodolodzy wskazują etapy badań naukowych, zostały zamieszczone w bibliografii.

- Rozpoznanie w dwudziestu czterech (spośród trzydziestu pięciu) źródłach biograficznych zwartych, dotyczących uczonych z różnych dyscyplin, że zasadniczy termin ma odniesienie do ich aktywności zawodowej. Następnie zakreślenie szerszego pola analizy semantycznej (kierunek ekstensywny). Przesiew przypadków okazał się konieczny i nie powinien stanowić zarzutu, ponieważ odpowiednia selektywność nie jest równoznaczna z tendencyjnością wyboru.
- Wyszczególnienie tych fragmentów tekstu, które miały kluczowe znaczenie w rozstrzygnięciu problemów badawczych (kierunek intensywny). Analizując je, brałam pod uwagę nie tylko warunki intra- i interpersonalne, w jakich powstaje czy utrzymuje się emocja zazdrości wśród członków tej grupy zawodowej, ale także emocje stanowiące jej przeciwieństwo oraz warunki (okoliczności i sytuacje pozytywne) uniemożliwiające eskalację zazdrości. Chcąc zachować obiektywizm badawczy, oprócz przypadków ilustrujących destruktywne oddziaływanie emocji zazdrości na naukowców poszukiwałam biografii bądź autobiografii „konkurencyjnych”, to znaczy takich, w których uczeni uznaliby emocję zazdrości za konstruktywną w rozwoju naukowym bądź w których nietrudno dostrzec emocje i uczucia (pozytywne) stanowiące przeciwwagę zazdrości. Świadczy to o uwzględnieniu dokumentów treściowo komplementarnych, umożliwiających interpretacje alternatywne.

Szczegółowy opis struktury i zawartości merytorycznej monografii

Struktura monografii odzwierciedlona w spisie treści okazała się dość rozbudowana, ponieważ zawiera wszystkie zagadnienia niezbędne do udzielenia odpowiedzi na problemy badawcze i do opisu realizacji celów badań. Tworzy ją, oprócz spisu treści i szczegółowej części wprowadzającej (w której znajdują się także uzasadnienie podjętej problematyki, deskrypcja metodologicznych oraz organizacyjnych podstaw badań, jak również opis struktury monografii), siedem rozdziałów ściśle powiązanych merytorycznie i logicznie, a także zakończenie, bibliografia (zbudowana z około trzystu pozycji naukowych), indeks osobowy, nota o autorce oraz *summary*, *zusammenfassung*.

W rozdziale pierwszym w celu zidentyfikowania emocji zazdrości konieczne stało się poznanie etymologii terminu „zazdrość” oraz odróżnienie go od terminów semantycznie pokrewnych, zwłaszcza zawiści, nienawiści, chciwości (i zachłanności), próżności, nieżyczliwości i nieprzychylności.

Analizy leksykalne umożliwiły również dostrzeżenie innych terminów, takich jak „współzawodnictwo”, „rywalizacja”, „konkurencja”, „ambicja” i „aspiracje”, mających pewne znaczenie w ujawnieniu genezy zazdrości.

W **rozdziale drugim** scharakteryzowałam typy zazdrości (przyjmując liczne kryteria wyodrębnienia, takie jak: przyczyny i motywy, objawy, stopień ujawnienia i nasilenia tej emocji oraz kontroli świadomości nad nią, wartościowanie etyczne, rodzaj wpływu na zachowanie i funkcjonowanie człowieka). Chcąc zobrazować narastanie tej emocji negatywnej, przeanalizowałam trzy poziomy zazdrości. Dokonałam deskrypcji faz zazdrości nadawczej i reakcji odbiorcy na zazdrość. Rezultat refleksji nad trwałością odczuwanej zazdrości stanowi opis zazdrości krótkotrwałej i chronicznej.

Odsłonięcie mechanizmu, przyczyn i przedmiotów zazdrości w **rozdziale trzecim** pozwoliło dostrzec czynniki osobowościowe, środowiskowe i sytuacyjne stanowiące istotne przeszkody w pomyślnym rozwoju zawodowym pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych. Zazdrość ukazałam jako zarazem mechanizm afektywny służący przetrwaniu człowieka oraz mankament w działalności naukowej. Wśród przyczyn (czynników zewnątrz- i wewnątrzpochodnych) zazdrości wyliczyłam: relacje panujące w rodzinie macierzystej, nieprawidłowości systemowe i organizacyjne w instytucjach publicznych, takich jak szkoła (w tym szkoła wyższa), dyskurs medialny obfitujący w ekspresję emocji negatywnych, powszechny konsumeryzm i merkantylizm, nieadekwatną samoocenę, niewłaściwy stosunek do wysiłku – niedobór pracowitości, deprywację potrzeb samorealizacji i uznania społecznego, niski status społeczny połączony z dążeniem do jego podwyższenia, deficyt kontroli wolicjonalnej, niezadowolenie z życia i defetyzm. Zaakcentowałam wielość i różnorodność przedmiotów zazdrości, od typowych do zdumiewających, oraz fakt, że ich liczba jest nieograniczona.

Rozdział czwarty zawiera opis dyferencyjny objawów zazdrości: somatycznych, psychicznych i behawioralnych, oraz odsłania podobieństwa i różnice w ekspresji tej emocji negatywnej wśród mężczyzn i kobiet. Do szczegółowych przejawów zazdrości manifestujących się w zachowaniu również pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych zaliczyłam: kompulsywne porównywanie siebie z innymi, wzbudzanie zazdrości w otoczeniu społecznym, nie-dociekanie prawdy, niejasny przekaz komunikatów, podtrzymywanie bezładu organizacyjnego (w miejscu pracy), wrogość wobec ludzi mających wyższy status społeczny, imitację zakresu zainteresowań naukowych i problematyki badawczej, dyskredytację (czyli umniejszanie dokonań rzekomych przeciwników), uszczuplanie zasobów konkurenta. Przeanalizowałam również wyniki badań otrzymane za pośrednictwem techniki wywiadu z naukowcami, w trakcie którego respondenci wypowiedzieli się na temat między innymi przejawów zazdrości doznanych od współpracowników z uczelni, na której są zatrudnieni, oraz pracowników innych uczelni.

W rozdziale piątym ujawniłam prawdopodobne skutki zazdrości zarówno dla człowieka, który jej ulega, jak i dla doświadczającego zazdrości otoczenia społecznego, pamiętając o tym, że zazdrość mniej szkodzi temu, przeciw komu jest skierowana, a bardziej – nadawcy, który w ten sposób się demaskuje i naraża na dezaprobatę. Wykazałam, że człowiek zazdrosny naraża siebie między innymi na: cierpienie psychiczne, resentyment, zakłócenia komunikacji interpersonalnej, poczucie osamotnienia, nabywanie innych niekorzystnych cech charakteru (na przykład zakłamania, cynizmu) i zachowania, inklinację negatywną oraz obniżenie poziomu jakości życia, na niepochlebną opinię społeczną, marginalizację społeczną, spowolnienie swego rozwoju naukowego. Z kolei prawdopodobnymi skutkami doświadczania zazdrości otoczenia są między innymi: zachwianie obrazu świata, innych ludzi i siebie; rodzenie emocji i uczuć negatywnych; odczuwanie braku wsparcia naukowego; narażenie na nieuzasadnioną krytykę i reakcje hiperkrytyczne; podleganie nieprawidłowemu doborowi kadry, negatywnej rotacji i fluktuacji pracowników; ostracyzm środowiskowy, mobbing i konflikty międzyludzkie; usiłowanie utrudnienia rozwoju naukowego bądź opóźnienia (w skrajnych przypadkach – uniemożliwienia) awansu zawodowego; (za)hamowanie kreatywności utalentowanych naukowców.

W rozdziale szóstym skupiłam się na deskrypcji wartości, dyspozycji i postaw naukowców, które są przeciwieństwem zazdrości. Wykazuję w nim, że do wartości zmniejszających ryzyko eskalacji zazdrości należą między innymi: szacunek (poważanie), tolerancja, wolność, odwaga. Natomiast dyspozycjami redukującymi taki stan emocjonalny jak zazdrość są niewątpliwie choćby: wdzięczność, szczodrość, hojność, bezinteresowność, otwartość, uczynność, skromność, prawdomówność, autentyczność, wspaniałomyślność, uczciwość. Z kolei wśród postaw uznawanych za diametralnie przeciwne zazdrości znalazły się: wyrażanie podziwu i uznania, opiekuńczość (sprawowanie pieczy nad rozwojem naukowym własnym i współpracowników), zamiłowanie do pracy badawczej, wrażliwość na przejawy oryginalności dzieł naukowych, afirmacja życia.

Zawartość merytoryczna rozdziału siódmego dotyczy zapobiegania emocji zazdrości i niwelowania przyzwyczajenia do jej odczuwania wskutek procesu edukacyjnego, zwłaszcza adeptów nauki i młodych naukowców. W tym celu zaprezentuję zasady wychowania i samowychowania moralnego, ukażę cztery zasadnicze i kilka szczegółowych metod postępowania zmierzających do eliminowania zazdrości, takich jak: refleksja i autorefleksja, przewyższanie stereotypów i nieuleganie złudzeniom, rozwijanie zalet, wystrzeganie się perfekcjonizmu, wypracowanie tradycji świętowania własnych i cudzych sukcesów, niewzmacnianie zachowania wynikającego z zazdrości oraz wykazywanie bezcelowości tego stanu emocjonalnego. W profilaktyce chronicznej zazdrości pracownikom szkół wyższych (oraz nauczycielom innych szkół)

proponuję również dbanie o rozwój emocjonalny i moralny, częste korzystanie z kodeksu etyki zawodowej, a także inicjowanie modyfikacji niekorzystnych procedur instytucjonalnych.

Słowo do czytelników – odbiorców i twórców kultury

Monografia, którą przedkładam czytelnikom, stanowi interdyscyplinarne **studium z zakresu naukoznawstwa**³⁴, a ściślej – z **naukoznawstwa pedagogicznego**, jest więc adresowana do **uczonych** reprezentujących wszystkie dziedziny (humanistyczną, społeczną, medyczną i nauk o zdrowiu, inżynierijsko-techniczną i inne), dyscypliny (zwłaszcza pedagogikę, filozofię, psychologię, socjologię) i subdyscypliny. Polecam ją również **doktorantom i studentom** oraz podmiotom podejmującym współpracę z uniwersytetem, na przykład zawodowo stosującym wyniki badań w określonych specjalnościach praktycznych, choćby gospodarczych. Sądzę, że może okazać się interesująca również dla członków rodzin przedstawicieli tej grupy zawodowej i sprawić, że lepiej poznają specyfikę trudu związanego z ich działalnością naukową. Do zapoznania się z jej treścią, a zwłaszcza z wynikami badań zachęcam również pedagogów, nauczycieli, wychowawców, opiekunów i animatorów, by jeszcze lepiej przygotowali młodzież do przyszłego studiowania, a także zatrudnienia na uniwersytecie. Przede wszystkim jednak – by nauczyciele akademicki i uczeni usposobili adeptów nauki i młodych naukowców do dynamicznego rozwoju poznawczego wyrażającego się w spektakularnych osiągnięciach naukowo-badawczych. Za istotne uważam także, by młodzi uczeni, budując wspólnotę akademicką wbrew współczesnym tendencjom dezintegracyjnym, potrafili kreować przyjacielskie relacje zawodowe oraz tworzyć pozytywną atmosferę naukową.

³⁴ Ze względu na problematykę monografii, a także zawarty w jej tytule termin „**naukoznawstwo**”, należy nieco przybliżyć go czytelnikom. Naukoznawstwo oznacza znawstwo nauki lub nauk, a więc znajomość, rozeznanie, orientację w tym, czym jest i jak funkcjonuje nauka bądź nauki. Jedni uważają, że naukoznawstwo powinno być możliwie zunifikowaną dyscypliną, inni stwierdzają, że jest raczej federacją dyscyplin. Niektórzy podkreślają wagę teoretycznych rozważań poświęconych nauce, inni są nastawieni bardziej praktycznie, jeszcze inni próbują łączyć obydwa podejścia. Warto dodać, że początki polskiego naukoznawstwa sięgają okresu zaborów i są nierozdzielnie związane z Kasą im. Józefa Mianowskiego oraz jej wybitnym przedstawicielem – Stanisławem Michalskim. Zob. P. LIPSKI: *Naukoznawstwo*. W: *Metodologia nauk. Cz. 2: Typy nauk*. Red. S. JANECZEK, M. WALCZAK, A. STAROŚCIC. Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2019, s. 401, 402, 403.

Indeks osobowy

- Abel 77
Abramciów Rafał 65, 106, 252
Albisetti Valerio 38, 62, 73, 74, 75, 87, 88, 94, 99, 105, 125, 131, 135, 138, 219, 245
Andrukowicz Wiesław 16, 52, 183, 199, 245
Angleitner Alois 181
Apulejusz 147, 256
Arabi Ibn 60, 61, 245
Arystoteles 49, 50, 210, 245

Bacon Francis 44, 76, 245
Bagrowicz Jerzy 16, 251
Balicki Jakub 180, 181, 185, 188, 213, 257
Balzac Honoré de 47
Banach Stefan 21, 169, 193, 238
Banyś Wiesław 173, 174, 177, 245
Bańko Mirosław 14, 32, 36, 41, 65, 146, 148, 250
Baran Magdalena 153, 245, 256, 257
Baran Marcin 143
Bartecki Jan 180
Bartel Kazimierz 170
Bartmiński Jerzy 31, 258
Bartnicka Kalina 67, 245
Bastgenówna Zofia 23, 247
Baudrillard Jean 85, 245
Bauman Zygmunt 85, 246
Bauminger Nirit 73, 246
Bayle Pierre 147
Beck Aaron T. 21, 143, 144, 152, 171, 193, 238, 258
Beck Judy 152
Beck Phyllis 152
Beckmann-Zöller Beate 143, 197, 256, 257
Benner Dietrich 231, 246
Bierdiajew Nikołaj 178, 246
Bieroń Tomasz 186, 248
Bileau (rodzina) 115
Binder Piotr 17, 253
Błachnio Agata 133, 250
Błaż Agata 36, 246
Bobowska-Nastarzewska Patrycja 20, 255
Bocheński Aleksander 86, 246
Bojanowski Edmund 203, 204, 205, 206, 251
Bossakówna Zofia 43, 64, 255
Bourdieu Pierre 21, 31, 50, 78, 154, 158, 201, 246
Boutroux Étienne M. 170
Boy-Żeleński Tadeusz 35, 78, 218, 246, 252, 254
Breza Tadeusz 66, 70, 246
Brzozowska-Brywczyńska Maja 17, 249
Buchholtz Mirosława 21, 246
Buczyńska-Garewicz Hanna 171, 246
Bull Norman J. 197, 198, 246
Buss David M. 36, 39, 74, 246, 256
Butler Judith 84, 246
Buunk Abraham P. 60, 246

- Byrska Joanna (Mysona Byrska Joanna) 45, 83, 92, 153, 245, 248, 252, 253
 Bytniewski Paweł 89
 Chamfort Sebastien Roch de 218, 246
 Chernus Ira 66, 70, 246
 Chmaj Ludwik 32, 247
 Chmielewska Katarzyna 148, 246
 Chojnacki Marek 40, 247
 Chomsky-Smolkin Liza 73, 246
 Chyra-Rolicz Zofia 67, 246
 Cichosz Mariusz 200, 258
 Cienkowski Witold 32, 247
 Cierniak Jadwiga 162, 167, 250
 Cieszkowski Stanisław 67, 247
 Curie Ewa 149, 151, 180, 181, 247
 Curie Piotr 21, 149, 151, 168, 193, 238, 256
 Cybal-Michalska Agnieszka 140, 256
 Czapiński Janusz 221, 255
 Czarnowski Stefan 11, 256
 Czerkawski Jan 171, 256
 Czerw Agnieszka 192, 247
 Czownicka Anna 11, 39, 75, 108, 165, 210, 251
 Dalloz Danielle 200, 247
 Dante Alighieri 177
 Dąbrowski Mieczysław 135, 136, 247
 De la Mora Gonzalo Fernández 60, 117, 247
 Dehnel Piotr 137, 256
 Delsol Chantal 40, 247
 Denzin Norman 17, 253
 Derrida Jacques 132, 173, 187, 188, 247
 Descartes René 32, 147, 190, 247
 Desfontainowie (rodzina) 115
 DeSteno David 39
 Dewey John 23, 247
 Dickens Charles 67
 Dijkstra Pieter 60, 246
 Diogenes Laertios 47, 48
 Doda Agnieszka 137, 247
 Domański Henryk 91, 247
 Donoghue Frank 80, 247
 Draheim Szymon 137, 247
 Drożdż Michał 83, 247
 Drzewiecki Konrad 146, 218, 246, 253
 Dubisz Stanisław 36, 258
 Dunaj Bogusław 41, 247
 Dynier Władysław 117
 Edyp 74, 75, 76, 91
 Efrem Syryjczyk 48, 167
 Einstein Albert 180, 181
 Ekiel Jerzy 180
 Ekman Paul 137, 247
 Elektra 76
 Elzenberg Henryk Józef 166, 247, 258
 Emling Shelley 175, 176, 191, 248
 Erickson Milton H. 160, 193, 256
 Everett Daniel L. 31, 248
 Fajkowska Małgorzata 33, 254
 Feynman Richard P. 21, 185, 186, 193, 248
 Fiały Edward 19, 258
 Fijałek Jan 147, 248
 Fleck Ludwik 54
 Flick Uwe 17, 248
 Flournoy Théodore 170
 Foerster Friedrich Wilhelm 131, 251
 Foucault Michel 19, 85, 86, 173, 202, 243, 248, 254
 Franaszek Andrzej 118, 166, 188, 248
 Freud Sigmund 44, 74, 75, 250
 Frijda Nico 133, 248
 Fromm Erich 86, 87, 89, 248
 Gabiś Tomasz 117, 260
 Gaca Jolanta 143, 256, 257
 Gach Piotr P. 243, 259
 Gadacz Tadeusz 33, 62, 76, 106, 159, 224, 258
 Gajda Janusz 19, 22, 175, 249

- Gamm Bridget K. 73, 254
Gano Irena 61, 254
Garewicz Jan 59, 64, 86, 93, 134, 145, 211, 255
Gawecki Bolesław 32, 252
Gazda Bronisław 180
Gerlach Ryszard 231, 254, 255
Gibbs Graham 17, 249
Giedroyc Jerzy 166
Gilewicz Joanna 19, 259
Giroux Henry A. 79, 80, 249
Glucksmann Andre 41, 249
Głowacka-Grajper Małgorzata 17, 256
Głuchowski Jan 22, 98, 167, 172, 214, 241, 249, 257
Gmerek Tomasz 154, 249
Gnitecki Janusz 24, 249
Goban-Klas Tomasz 223, 249
Goćkowski Janusz 16, 159, 176, 182, 220, 248, 249, 254, 257
Gołaszewska Maria 39, 249
Górnaś Wojciech 176, 248
Gózik Aneta 133, 250
Grandet Eugenia 47
Greenberg Ruth 144
Grobler Adam 14, 249
Gromkowska-Melosik Agnieszka 16, 140, 154, 247, 249, 256
Gromska Daniela 138, 257
Grondin Jean 19, 249
Grzegółowska-Klarkowska Helena 11, 39, 75, 108, 165, 210, 251
Grzegorzewska Maria 180
Gurycka Antonina 177, 249
Gut Przemysław 171, 256

Hadrian (Publius Aelius Hadrianus), cesarz rzymski 44
Haley Jay 160, 193, 256
Hartwig Daniel 214, 215, 259
Hauck Paul 35, 250
Heinemann Stephen 16, 251
Hejnicka-Bezwińska Teresa 231, 250
Helvétius Claude Adrien 50, 114, 115, 116, 117, 146, 147, 162, 167, 250
Herakles 49
Herbart Johann 231, 257
Herer Michał 19, 202
Hitler Adolf 153
Hołyst Bruno 49, 131, 250, 254
Horney Karen 44, 74, 75, 250
Hornowski Bolesław 68, 70, 160, 250
Hostyński Lesław 91, 250
Hudzik Jan 175
Humboldt Wilhelm von 243, 250
Hume David 78, 250
Hutchings Edward 186, 248

Ingarden Roman 174
Ireneusz (Michaił Aleksandrowicz Szulmin), biskup jekaterynburski 199

Jacobs Michael 44, 250
Jagielska Dominika 160, 218, 222, 245, 250
Jaksender Kajetan Maria 132, 173, 247
Jakub z Paradyża 147, 148, 248, 257
Jakubowska-Branicka Iwona 31, 250
James Henry 21, 246
James William 21, 170, 171, 193, 238
Jan Chryzostom Złotousty, św. 37, 224
Jan Paweł II (Karol Wojtyła), św. 22, 172, 238, 259
Janeczek Stanisław 28, 252
Janik Piotr 143, 256, 257
Jankowska Hanna 153, 255
Janson Michał 133, 250
Jarosz Ewa 200, 250
Jarosz Krzysztof 33, 76, 256
Jaworska-Witkowska Monika 79, 249
Jezus z Nazaretu 200
Johnson Paul 50, 250
Jusiak Roman 243, 259
Józef, św. 200

Kabat Jan 192, 254
Kaesler Dirk 168, 251

- Kain 76, 77, 200
 Kałuża Roman 170
 Kamiński Stanisław 179, 182, 238
 Kant Immanuel 38, 48, 132, 175, 190, 251
 Karłowski Jan 86, 248
 Karwat Mirosław 114, 251
 Kasperowicz Ryszard 21, 246
 Kawecka Małgorzata 224, 258
 Kelly George 171
 Kisiel Przemysław 16, 249
 Kiskurno-Koziej Ewa 80, 249
 Kitlińska-Król Małgorzata 16, 17, 131, 147, 186, 246, 253, 254, 256, 258, 259, 260
 Klein Melanie 11, 21, 38, 39, 45, 75, 108, 110, 165, 169, 193, 210, 238, 251, 255
 Klineberg Otto 73, 99
 Kłapa Mieczysław 180
 Kłoczowski Jan Andrzej 22, 222, 251
 Kociuba Maciej 153, 211
 Kohlberg Lawrence 198, 251
 Kołakowska Tamara 198, 254
 Kołakowski Leszek 11, 41, 161, 220, 251, 260
 Komendant Tadeusz 85, 86, 248
 Komensky Jan Ámos 12, 251
 Kopernik Mikołaj 172
 Kos Ewa 17, 258
 Kostkiewicz Janina 131, 160, 218, 222, 245, 250, 251
 Kot Dobrosław 51, 257
 Kotarbiński Tadeusz 17, 260
 Kowalczyk Marek 137, 247
 Kowalska Elżbieta M. 243, 250
 Kozielecki Józef 221, 251
 Krąpiec Mieczysław Albert 22, 179, 190, 191, 193, 238, 254, 255, 259
 Królak Sławomir 85, 245
 Kubinowski Dariusz 17, 175, 258
 Kurcz Ida 33, 255
 Kwieciński Kazimierz Zbigniew 12, 15, 16, 22, 173, 177, 193, 215, 238, 245, 251
 Kwieciński Piotr 80, 249
 Lacan Jacques 137
 Lagache Daniel 91
 Lalak Danuta 21, 252
 La Rochefoucauld François de 35, 252
 Lasota Agnieszka 65, 106, 252
 Latusek Anna 110, 252
 Lauxmann Frieder 225, 252
 Legowicz Jan 50, 114, 146, 167, 250, 255
 Leibniz Gottfried Wilhelm 224
 Lejeune Philippe 21
 Leppert Roman 200, 258
 Lesser Gerald S. 198
 Levy-Shiff Rachel 73, 246
 Lew-Starowicz Zbigniew 33, 140, 252
 Likert Rensis 143
 Lincoln Yvonna 17, 253
 Linton Ralph 92
 Lipińska Marta 44, 169, 250, 255
 Lipski Piotr 28, 252
 Lisiecka Sława 168, 251
 Locke John 32, 252
 Lombardi Federico V. 197, 198, 252
 Longin (Longinus z Cezarei Kapadockiej) 115
 Low Christine M. 73, 254
 Łobocki Mieczysław 24, 252
 Łomnicki Antoni 169, 170
 Łosiak Władysław 33, 36, 53, 60, 252
 Łysień Leszek 19, 249
 Madanes Cloé 160, 193, 256
 Makowski Jarosław 40, 252
 Makowski Mariusz 83, 252
 Mandal Eugenia 110, 252
 Mandeville Bernard de 32, 42, 105, 115, 116
 Marczuk Mieczysław 19, 249
 Marlewska Jadwiga 157, 252
 Marszał-Wiśniewska Magdalena 33, 254
 Masłowska Danuta 204, 252

- Masłowski Włodzimierz 204, 252
Maszke Albert W. 24, 252
Maternowski Adolf 180
Maturana Humberto 160, 193, 256
Maupertuis Pierre Louis (Moreau de Maupertuis Pierre Louis) 147
Mazur Damian 91, 253
Mazur Jolanta 243, 259
Melosik Zbyszko 16, 154, 158, 159, 253
Mianowski Józef 28
Michalski Richard L. 74, 256
Michalski Stanisław 28
Mijkowska Zofia 33, 67
Mikułowski-Pomorski Jerzy 51, 52, 253
Milerski Bogusław 19, 253
Miłosz Czesław 21, 118, 166, 188, 193, 238, 248
Minuchin Salvador 160, 193, 256
Misztal Dawid 78, 250
Molière (Jean Baptiste Poquelin) 47
Monteskiusz (Charles Louis de Secondat Montesquieu) 147
Moroń Marcin 110, 252
Mozart Amadeusz 120
Mudyń Krzysztof 44, 75, 250
Müldner-Nieckowski Piotr 61, 107, 258

Nabielak Ludwik 169
Nagel Thomas 153, 258
Nalaskowski Aleksander 80, 249
Nef Robert 36, 253
Newton Isaak 224
Niesiołowski Andrzej 22, 160, 218, 221, 222, 245, 250
Nietresta Wiktor 180
Nietzsche Friedrich 146, 159, 253
Niezgoda Marian 17, 253
Nobel Alfred 118, 151, 166
Nowacki Karol 35, 66, 77, 107, 134, 207, 255
Nowak Ewa 38, 251
Nowak Marian 17, 224, 243, 253, 258, 259
Nowak Stefan 24, 253
Nowakowska-Kempna Iwona 106, 253
Nyczaj Stanisław 108, 139, 203, 252
Obirek Stanisław 85, 246
Okoń Wincenty 14, 253
Olesza Jurij 39, 254
Opieła Maria S.J. 203, 204, 205, 206, 251
Orbach-Caspi Efrat 73, 246
Orbiliusz 256
Osińska Krystyna 131, 254
Ostolski Adam 84, 246
Ostrowska Joanna 17, 256
Ostrowska Urszula 16, 188, 254
Otello 97, 208
Pachborner Paweł 148
Padesky Christine 171
Pajak Zofia 200, 247
Palka Stanisław 24, 254
Panasiewicz Janusz T. 67, 254
Panufnik Maciej 11, 36, 78, 255
Papież Stanisław 190, 254
Paprocki Henryk 178, 246
Paradnia Mikołaj 180
Parker Jonathan G. 73, 254
Parrot Gerrod 60
Pascal Blaise 78, 254
Pasek Jarosław 11, 36, 78, 255
Paszkowski Józef 97, 256
Paszkowski Paweł 31, 248
Pausch Randy 21, 191, 192, 193, 238, 254
Perlman Daniel 60, 246
Piaget Jean 197, 198, 254
Piber Andrzej 50, 250
Pieper Josef 61, 254
Pieter Józef 22, 46, 47, 48, 49, 98, 117, 136, 137, 150, 173, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 193, 212, 238, 254
Pigoń Krzysztof 220, 248
Pigoń Stanisław 172
Pikulski Stanisław 140, 252

- Pilch Tadeusz 24, 37, 254, 255
Podbielski Henryk 49, 210, 245
Podemski Krzysztof 17, 253
Podniesiński Michał 173, 254
Podoleński Stanisław 43, 109, 254
Ponge Francis 201
Popper Karl 90
Post Jerrold M. 153, 255
Prażuch Wojciech 41, 249
Protojerej Eugeniusz (Popow) 66, 70, 93, 111

Raiga Eugène 37, 54, 255
Rawls John 11, 36, 78, 82, 88, 255
Reber Arthur S. 33, 36, 37, 40, 53, 255
Reber Emily S. 33, 36, 37, 40, 53, 255
Redzik Adam 244, 245
Remerowa Krystyna 12, 251
Ricoeur Paul 20, 21, 51, 255
Robins Robert S. 153, 255
Rogers Carl 21, 145, 257
Rokeach Milton 13, 255
Rokicki Stanisław 191, 255
Romaniuk Adam 11, 36, 78, 255
Romanowska Krystyna 33, 252
Rousseau Jean Jacques 50, 147, 255
Rozmarynowska Karolina 51, 255
Rurawski Józef 35, 255
Rusiecki Mieczysław 37, 255

Saciuk Robert 89, 248
Sady Wojciech 224, 258
Salieri Antonio 120
Salij Jacek 133, 255
Salovey Peter 39
Santayana Glen J. 170
Satir Virginia 160, 193, 256
Sawczuk Wiktor 16, 254
Sawisz Anna 31, 201, 246
Scheler Max 64, 88, 93, 134, 255
Schleiermacher Friedrich 231, 257
Schmidt Filip 17, 253
Schmitt David P. 74, 256
Schnayder Jerzy 138, 257

Schoeck Helmut 35, 49, 66, 77, 79, 89, 97, 107, 117, 119, 134, 207, 255, 260
Schopenhauer Artur 42, 43, 59, 60, 64, 86, 144, 145, 211, 255
Schwarz Gerhard 36, 253
Segal Hanna 169
Segal Julia 169, 255
Seneka 59
Sergeant Joseph 133, 248
Sędek Grzegorz 33, 254
Shackelford Todd K. 74, 256
Siara Olga 215, 259
Sieczkowski Tomasz 78, 250
Siemianowski Antoni 159, 257
Sikora Marek 182, 254
Sillamy Norbert 83, 53, 76, 91, 92, 256
Silverman David 17, 256
Simon Richard 160, 193, 256
Skarga Barbara 40, 252, 259
Skarżyńska Krystyna 33, 255
Sklódowska-Curie Maria 21, 149, 151, 168, 175, 176, 180, 184, 191, 256
Skodlarski Janusz 67, 256
Skowron Stanisław 150, 180
Skowronek Helmut 181
Sloterdijk Peter 137, 256
Smoleń Jan 180
Sokołowska Anna 140, 256
Sokrates 190
Sowiński Grzegorz 197, 256
Sporniak Artur 222, 251
Stanek Kamila B. 97, 107, 204, 211, 256
Starościc Anna 28, 252
Stasiak Piotr 180
Staszic Stanisław 11, 21, 67, 68, 238, 245, 246, 247, 254, 256, 257
Stawoska-Jundziłł Bożena 147, 256
Stein Edith (św. Teresa Benedykta od Krzyża) 143, 197, 256, 257
Stępień Antoni B. 19, 174, 179, 182, 190, 257
Stępień Jan 84
Stępkowski Dariusz 231, 246, 257

- Stokowska Maria 179
Stoś Jarosław 147, 148, 257
Strelau Jan 21, 180, 181, 184, 185, 188, 193, 212, 213, 238, 257
Stryczyk Joanna 21, 246
Strzałka Jan 222, 251
Suchodolski Bogdan 11, 256
Suchoń Stefan 117
Suttie Ian D. 77
Swieżawski Stefan 22, 171, 174, 190, 193, 238, 256
Symotiuk Stefan 54
Synowiec Jakub 40, 83, 92, 134, 153, 245, 247, 248, 252, 258, 259
Szacka Barbara 67, 257
Szalay-Szyllerowa Hanna (Szyllero-wa Hanna) 149, 168, 181, 247, 256
Szasz Thomas 160, 193, 256
Szekspir William (Shakespeare William) 97, 213, 256
Szulakiewicz Władysława 16, 251
Szuman Stefan 98, 117, 150
Szymański Mirosław 140, 247
Szymczak Mieczysław 32, 43, 137, 148, 256
Szyszkowska Maria 35, 84, 157, 252, 253, 255, 257

Ślipko Tadeusz 32, 43, 257
Śliwerski Bogusław 12, 257

Tagore Rabindranath 206, 255
Tchorzewski Andrzej M. de 13, 186, 200, 206, 257, 258
Teofrast 138, 257
Thorne Brian 145, 257
Tischner Józef 51, 82, 161, 257
Tokarczyk Roman 55, 90, 154, 211, 260
Tomanek Paweł 17, 248
Tomaszewski Tadeusz 180, 181
Torańska Teresa 185, 257
Tretyn Andrzej 244, 257
Trzebińska Ewa 221, 257
Turiel Elliot 198, 251

Twardowski Kazimierz 174
Tyburski Włodzimierz 166, 247, 258
Tyszczyk Andrzej 19, 258

Urbanek Mariusz 159, 169, 170, 258
Urbaniak-Zajac Danuta 17, 258

Van de Poll Nanne 133, 248
Van Goozen Stephanie 133, 248
Vangelisti Anita L. 60, 246
Vendrell-Ferran Ingrid 117
Vetulani Jerzy 51
Voracek Martin 74, 256

Wachlowska Irena 170
Wacquant Loïc 31, 50, 201, 246
Walczak Monika 28, 252
Walentukiewicz Wiesław 224, 258
Wakar Krzysztof 78, 246
Walker Alisha R. 73, 254
Walter Elżbieta 206, 255
Wąchocka Zofia 31, 248
Weber Max 21, 168, 169, 251
Weekes-Shackelford Viviana A. 74, 256
Weiner Bernard 33, 53, 67, 70, 258
Weishaar Marjorie E. 143, 152, 171, 258
Węglorz Karol 180
Wierzbicka Anna 31, 258
Wilczek Agnieszka 180, 181, 185, 188, 213, 257
Wiśliński Przemysław 143, 171, 258
Wiśniewski Ryszard 166, 247
Witczyk Henryk 41, 248
Witkowski Lech 79, 80, 82, 249, 258
Wittgenstein Ludwig 224, 258
Wojciechowski Aleksander 13, 255
Wojewoda Marta 38, 62, 73, 105, 131, 219, 245
Wojnar Ludwik 180
Wojnowski Andrzej 10, 37, 66, 94, 108, 167, 200, 253
Wojtanowska Weronika 153, 258
Wojtych Ewa 145, 257

- Wolicka Elżbieta 21, 246
Wronecka Joanna 61, 245

Yin Robert K. 19, 20, 259

Zachor Ditza A. 73, 246
Zaczyński Władysław 24, 259
Zajączkowski Ryszard 19, 258
Zaleski Zbigniew 133, 259
Zalewski Stanisław 35, 250
Zamojski Piotr 79, 80, 249
Zamoyski Jan 11, 256
Zaremba Ewa 160, 193, 256
Zaslow Jeffrey 192, 254
Zawadzki Andrzej 173, 243, 248
Zdybicka Zofia J. 191, 259

Ziejka Franciszek 172, 259
Zimbardo Philip 21, 214, 215, 259
Znamierowski Czesław 44, 245
Zuziak Władysław 40, 45, 83, 134,
153, 247, 248, 258, 259
Zwoliński Andrzej 10, 34, 36, 211,
259

Żardecka-Nowak Magdalena 134,
259
Żmuda Barbara 40, 259
Żywczok Alicja 13, 16, 17, 21, 34, 62,
64, 65, 131, 147, 181, 182, 186, 189,
192, 193, 208, 211, 246, 253, 254,
256, 258, 259, 260

Nota o autorce

Alicja Żywcok – dr hab. prof. UŚ, pedagog i filozof. Miejsce pracy: Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki (40-126 Katowice, ul. Michała Grażyńskiego 53). E-mail: alicjazyw@wp.pl; alicja.zywcok@us.edu.pl
Dorobek naukowy prezentuje w międzynarodowych bazach internetowych: Orcid, Research Gate, Google Scholar. Członkini Zespołu Teorii Wychowania i Pedagogiki Ogólnej przy KNP Polskiej Akademii Nauk, członkini Rady Naukowej czasopisma naukowego „Paideia”, a także członkini Rady Naukowej Wydawnictwa TPF

„Chowanna”. Recenzentka dorobku w procedurach awansowych, publikacji monograficznych oraz artykułów w czasopismach parametrycznych, a także projektów naukowych.

Zainteresowania badawcze: teoria wychowania, pedagogika ogólna, naukoznawstwo, pedagogika pracy, pedagogika rodziny, pedeutologia, historia myśli pedagogicznej, etyka pedagogiczna (zwłaszcza aksjologia, felicytologia i deontologia), antropologia filozoficzna i kulturowa.

Autorka 120 publikacji naukowych, w tym:

- Pięciu monografii: *Wychować człowieka prawdomównego. Koncepcje, badania naukowe, wdrożenia* (Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016); *Ku afirmacji życia. Pedagogiczne podstawy pomyślnej egzystencji* (Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011); *Aksjologia odkrycia naukowego – studium rozwoju i wychowania osobowości naukowych* (Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009); *Wychowanie do radości życia* (Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2004); *Filozoficzne korzenie pedagogiki radości* (Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2000).
- Kilkudziesięciu artykułów opublikowanych w czasopismach parametrycznych oraz kilkudziesięciu rozdziałów w monografiach.

Redaktorka oraz współredaktorka naukowa czterech monografii zbiorowych, a także części monograficznej czasopisma naukowego „Chowanna” (2016, t. 1: *Kierunki rozwoju etyki pedagogicznej i teorii wychowania moralnego*).

Wybrane publikacje autorki jako propozycje dla czytelnika

ŻYWCZOK A.: *Interakcje między teorią a praktyką w problematyce badawczej pedagogiki ogólnej – studium kulturowej autonomii nauki*. „Przegląd Pedagogiczny” 2010, nr 2.

ŻYWCZOK A.: *Troska, zatroskanie, troskliwość – niespecyficzne przedmioty badań pedagogiki ogólnej*. „Forum Pedagogiczne” 2018, nr 1.

ŻYWCZOK A.: *Afirmacja przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Pedagogiczne implikacje dyskursu z tradycjonalizmem i antytradycjonalizmem*. „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 2015, t. 25.

ŻYWCZOK A.: *Odmiany autorytetu pedagogicznego, czyli autorytety i pseudoautorytety w wychowaniu człowieka*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 2006, nr 1.

ŻYWCZOK A.: *The nonethical aspect of childhood and youth. A theoretical and praxeological study of the atmosphere of upbringing*. „The New Educational Review” 2008, no. 1.

ŻYWCZOK A.: *Formy odwagi ludzkiej i sposoby jej identyfikacji w procesie wychowania*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 2008, nr 1.

ŻYWCZOK A.: *Poszanowanie godności człowieka – „klucz” pedagogicznego autorytetu*. „Chowanna” 2006, t. 1: *Współczesny nauczyciel w koncepcjach pedeutologicznych i praktyce edukacyjnej*.

- ŻYWCZOK A.: *Reaktywowanie idei odwagi i etycznej dzielności w wychowaniu dzieci i młodzieży*. „Chowanna” 2008, t. 1: *Jakości egzystencjalne wyzwaniem dla pedagogiki i edukacji*.
- ŻYWCZOK A.: *Społeczne i wychowawcze zasoby odpoczynku*. „Pedagogika Społeczna” 2015, nr 2 (56).
- ŻYWCZOK A.: *Prawość i cnoty pokrewne. Reaktywacja cnót istotnych w procesie wychowania moralnego*. „Forum Pedagogiczne” 2019, t. 9, nr 2, część 2.
- ŻYWCZOK A.: *Inercja wspaniałomyślności w procesie wychowania dzieci i młodzieży a dezyderat komunikacyjnej asertywności*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 2011, nr 3 (221).
- ŻYWCZOK A.: *Radość życia. O kreatywnym sposobie istnienia człowieka*. „Ethos” 2011, nr 1–2.
- ŻYWCZOK A.: *Human joy of life: Its forms and the significance of their systematization in building upbringing climate*. „The New Educational Review” 2011, no. 2.
- ŻYWCZOK A.: *Idea afirmacji życia w systemie pedagogicznym Bronisława Ferdynanda Trentowskiego*. „Chowanna” 2012, t. 1: *Edukacja a marginalizacja i wykluczenie społeczne*.
- ŻYWCZOK A.: *Idea afirmacji życia w nauce o naturze Bronisława Ferdynanda Trentowskiego*. „Paedagogia Christiana” 2012, nr 2 (30).
- ŻYWCZOK A.: *Ludzkość i naród – dylematy antropologiczne w twórczości Edyty Stein*. „Pedagogika Społeczna” 2017, nr 1 (63).
- ŻYWCZOK A.: *Współodczuwanie cudzych stanów psychicznych. Refleksje inspirowane fenomenologicznym dziedzictwem Edith Stein oraz wynikami badań nauk szczegółowych*. „Ethos” 2017, nr 1 (117).
- ŻYWCZOK A.: *Autoterapia – przestrzeń rozwoju osoby ludzkiej*. „Chowanna” 2004, t. 1: *Z zagadnień niepełnosprawności* (artykuł współautorski).
- ŻYWCZOK A.: *Ulica, uliczka. Przestrzeń publiczna środowiska lokalnego jako społeczne i wychowawcze miejsce znaczące*. „Chowanna” 2019, t. 1.
- ŻYWCZOK A.: *Konstruktywne wzorce percepcji dziecka i dzieciństwa w przeszłości oraz współcześnie*. „Wychowanie w Rodzinie” 2015, nr 1.
- ŻYWCZOK A.: *Kłamstwo – zagrożenie dla trwałości związku małżeńskiego i spójności rodziny*. „Wychowanie w Rodzinie” 2017, t. 2 (16).
- ŻYWCZOK A.: *Moralne i edukacyjne konsekwencje intelektualizmu etycznego*. „Chowanna” 2016, t. 1: *Kierunki rozwoju etyki pedagogicznej i teorii wychowania moralnego*.
- ŻYWCZOK A.: *Projekcje natury i kultury w mitycznym pojmowaniu świata. W kierunku edukacji inspirowanej wybranymi aspektami filozofii kultury i naturalizmu*. „Chowanna” 2016, t. 2: *Natura vs kultura – perspektywy poznawcze w obszarze dydaktyki*.
- ŻYWCZOK A.: *Punktualność – cnota moralna czy balast perfekcjonizmu? Interdyscyplinarne ujęcie hermeneutyczne*. „Chowanna” 2016, t. 2 (artykuł współautorski).
- ŻYWCZOK A.: *Spokój wewnętrzny – wyznacznik bezpieczeństwa zbiorowego*. „Colloquium” 2012, nr 4.
- ŻYWCZOK A.: *Prawość – zapomniana cnota. Głos w kwestii reprodukcji prawości w strukturze charakteru i osobowości młodego pokolenia*. „Roczniki Pedagogiczne” 2019, nr 1.

- ŻYWCZOK A.: *Praca ludzka – potwierdzenie egzystencji, siła etyczna i terapia*. „Aktywizacja Zawodowa Osób Niepełnosprawnych” 2006, nr 1–2.
- ŻYWCZOK A.: *Profilaktyka pesymizmu i negacji życia w wychowaniu szkolnym*. „Nauczyciel i Szkoła” 2004, nr 3–4.
- ŻYWCZOK A.: *O wychowaniu szczęśliwego człowieka*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2003, nr 1.
- ŻYWCZOK A.: *Afirmacja życia – dobro moralne i wartość wychowawcza*. „Małżeństwo i Rodzina” 2005, nr 1–2.
- ŻYWCZOK A.: *Być nauczycielem akademickim dzisiaj – na marginesie biografii uczonych*. „Zeszyty Naukowe Forum Młodych Pedagogów” przy KNP PAN 2009, nr 13: *Edukacja a praca*. Bydgoszcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- ŻYWCZOK A.: *Ludzkość – uniwersalna kategoria nauki. Batalia o przypomnienie i włączenie terminu do programów edukacyjnych*. W: *Uniwersalizm i regionalizm pedagogiki filozoficznej*. Red. S. SZTOBRYN, D. STĘPKOWSKI. Łódź, Wydawnictwo Naukowe TPF „Chowanna”, 2017.
- ŻYWCZOK A.: *Satysfakcja z pracy twórczej w życiu autorytetów nauki – niezbadany obszar naukoznawstwa*. W: *Tradycja i współczesność filozofii wychowania*. Red. S. SZTOBRYN, M. MIKSZA. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2007.
- ŻYWCZOK A.: *W kierunku przemiany wewnętrznej. Refleksja jako biograficzny punkt zwrotny*. W: *Codziennność jako wyzwanie edukacyjne. T. 2: Refleksyjność w codzienności edukacyjnej*. Red. I. PASZENDA. Wrocław, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017.
- ŻYWCZOK A.: *Pedagogika pomyślnej egzystencji jako reaktywowanie postawy afirmacji życia w kulturze europejskiej*. W: *Edukacja alternatywna na rzecz demokratyzacji procesu kształcenia*. Red. R. NOWAKOWSKA-SIUTA. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2014.
- ŻYWCZOK A.: *Negacja życia jako podłoże destruktywnych zjawisk społecznych*. W: *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*. Red. E. WYSOCKA. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2012.
- ŻYWCZOK A.: *Miłość trzeciej generacji do wnuków – analiza solidarności międzypokoleniowej*. W: *Miłość – akt preferencji duchowości człowieka. Studium bliskości uczuciowej*. Red. A. ŻYWCZOK. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013.
- ŻYWCZOK A.: *Poglądy Plutarcha na miłość braterską w kontekście współczesnych wyników badań naukowych*. W: *Miłość – akt preferencji duchowości człowieka. Studium bliskości uczuciowej*. Red. A. ŻYWCZOK. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013.
- ŻYWCZOK A.: *Styczność, znajomość, koleżeństwo – komparatystyka ludzkiego obcowania*. W: *Znajomość, koleżeństwo, przyjaźń. Dynamizm ewoluowania więzi emocjonalnej*. Red. A. ŻYWCZOK. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2014.
- ŻYWCZOK A.: *Destruktywne sposoby postrzegania dziecka i dzieciństwa w przeszłości oraz współcześnie*. W: *Poznać – zrozumieć – doświadczyć. Konstruowanie wiedzy nauczyciela wczesnej edukacji*. Red. J. BONAR, A. BUŁA. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2013.

- ŻYWCZOK A.: *Attitudes towards tradition and their consequences: Analyses in the scope of theory of upbringing and education and history of pedagogical and praxeological philosophy*. In: *Cultivating and forming regional traditions by the Visegrad Group teachers*. Eds. B. PITUŁA, A. WALIGÓRA-HUK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015 (rozdział współautorski).
- ŻYWCZOK A.: *Etiologia, objawy i leczenie lenistwa. Kierunki spożytkowania przez współczesną pedagogikę spuścizny kulturowej Jana Władysława Dawida*. W: *Recepcja myśli pedagogicznej Jana Władysława Dawida w XX i XXI wieku*. Red. S. WALASEK, K. GANDECKA. Wrocław, Oficyna Wydawnicza „Atut”, 2015.
- ŻYWCZOK A.: *Intelektualna uczciwość w osobliwych losach ludzi nauki – studium biograficzne*. W: *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*. Red. W. FURMANEK. Rzeszów–Warszawa, Instytut Badań Edukacyjnych, 2007.
- ŻYWCZOK A.: *Wierność projektowi całego życia w kulturotwórczej aktywności uczonych. Teoretyczno-empiryczne studium rozwoju naukowego*. W: *Filozofia wychowania w XX wieku. Pedagogika filozoficzna*. Red. S. SZTOBRYN, E. ŁATACZ, J. BOCHOMULSKA. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2010.
- ŻYWCZOK A.: *Autentyczność ludzi nauki a autentyzm wyznawanych przez nich wartości*. W: *Kompetencja w porozumiewaniu się nauczyciela akademickiego. Wielorakie perspektywy*. Red. W. MALISZEWSKI. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007.
- ŻYWCZOK A.: *Wiedza jako przywództwo kompetencyjne a władza moralna – studium pedagogicznej autorytatywności*. W: *Szkola w zmianie. Zarządzanie i komunikacja w sytuacjach szkolnych*. Red. W. MALISZEWSKI, I. NOWOSAD, R. UŹDZICKI. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.
- ŻYWCZOK A.: *Stereotypowe sposoby myślenia o nauce jako przeszkody w rozwoju ludzkiej wiedzy – z aksjologii pracy naukowej*. W: *Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy*. T. 2. Red. Z. WIATROWSKI, I. MANDRZEJEWSKA-SMÓL, A. AFTAŃSKI. Włocławek, Oficyna Wydawnicza Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, 2010.
- ŻYWCZOK A.: *Odwaga i etyczna dzielność w życiu wybitnych uczonych – zastosowanie metody biograficznej w inicjowaniu badań z zakresu „pedagogiki nauki”*. W: *Pedagogika pracy i andragogika z myślą o dorastaniu, dorosłości i starości człowieka w XXI wieku*. Red. Z. WIATROWSKI, K. CIŻKOWICZ. Włocławek, Oficyna Wydawnicza Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, 2007.
- ŻYWCZOK A.: *Rozum, rozsądek i intuicja w nauce – zastosowanie teorii kultury Bogdana Nawroczyńskiego w dyscyplinach pedagogicznych*. W: *Metamorfozy filozofii wychowania od antyku po współczesność*. Red. S. SZTOBRYN, M. WASILEWSKI. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012.

Alicja Żywczok

Jealousy and scientific research A study in the field of pedagogical logology

Summary

Since antiquity, jealousy has been counted among the traits of character that one must feel ashamed of and try to eliminate through self-improvement. In the ancient Greece all the attributes that could become the object of another person's jealousy, such as: good fortune, health, beauty, wisdom, talents, were perceived not as something that resulted from human efforts but rather as a gift from God and, simultaneously, a task associated with their proper use. Jealousy was considered an impious act and a form of ingratitude for what one had been endowed with. Over the next centuries jealousy did not phase into obsolescence and remained a significant concept in social, legal, political, moral, religious or upbringing spheres.

Today jealousy is viewed as a component of the human nature while the behavior resulting from jealousy is treated rather with leniency. This "sanctioning" of jealousy does not seem favorable due to the hazards it creates, such as the breakup of the bonds of brotherhood or solidarity, first among smaller social groups and then among the whole of humanity. As a result, jealousy ceased to be thoroughly analyzed as a human trait that may inhibit or in some cases render impossible an optimal academic development and hinder cultural progress.

The author decided to focus this research project on the issue of destruction in the academic development not in order to brand the evil existing in a certain environment, institution or an occupational group. One of her motives was the desire and the necessity to reveal the stumbling blocks in the academic development in the form of "artificial obstacles", created by jealous individuals, which strain the relationships and complicate the progress of academic career for others, especially as regards the practice of unequal treatment of employees (not always in the form of mobbing, but relatively often – as distributive inequality). Among other motives for focusing this research on jealousy was the author's concern and worry for the quality of life of researchers as well as the quality of their occupational activity (dynamism of individual academic development). There is one more reason why the author selected this particular subject as the focus of her study. The aim of permanent education (including academic) is to acquire the ability of enjoying cordiality that comes from individuals who do not feel jealousy towards the researchers but wish them a good and happy life.

The **aim of this study**, whose results are hereby published, was to fathom the opinions of academics (researchers and academic teachers) concerning the symptoms, types and conditions, as well as ways of preventing chronic jealousy in this occupational group. Increased and long-term jealousy, manifested most often in the form of hostile behavior towards other employees has come to be considered as an inhibitor of scientific development, that is to say a factor that makes it difficult both for the person who feels jealous and for the person who becomes the object of jealousy, to carry on a relatively normal occupational life.

Examining the problem of jealousy in this occupational group, apart from following **cognitive aims** related to the indicated subject of the study, the author also needed to focus on **utilitarian aims** (such as raising the level of awareness in the field of destructive effects of escalation of jealousy in collective life, especially as regards the development of researchers and the general academic progress). Aims such as shaping a proper approach to the problem in research employees and academic teachers, supporting attitudes that oppose jealousy, increased self-control of behavior caused by this complex negative emotion can be classified as upbringing and preventive aims, which in turns leads to the necessity of going beyond the cognitive function in this study.

The structure of this monograph contains the answers to the research problems and outlines how these answers were reached. Apart from the table of contents and a detailed introduction (which justifies the undertaken scope of the studied problems, describes the methodological and organizational foundations for the study and presents the structure itself of the monograph), the work contains 7 chapters closely related as regards the studied subject matter, the end, bibliography, personal index, a summary with key words and a note on the author.

In the course of the **first chapter**, in order to identify jealousy as an emotion, it became necessary to disambiguate the term from other semantically related concepts, especially envy, hatred, greed, vanity, unkindness and disapproval. Subsequent lexical analyses made it possible to discern other terms, such as "rivalry", "emulation", "competition", "ambition" and "aspirations", all bearing certain significance in the process of revealing the genesis of jealousy.

The **second chapter** examines the types of jealousy. In order to illustrate this negative emotion three levels of jealousy were analyzed. The stages of becoming jealous were described, along with the response on the part of the person who becomes the object of jealousy. The description of short-term and chronic jealousy is a result of examining the problem of persistence of jealousy.

The **third chapter** focuses on the mechanism, reasons and objects of jealousy, revealing personal, environmental and situational factors constituting significant obstacles in prosperous occupational development of academic researchers and teachers. Jealousy is depicted both as an affective mechanism necessary for human survival and, at the same time, as a deficiency in research activities. Emphasis is laid on the multiplicity and variety of objects of jealousy as well as on the fact that their number is virtually limitless.

The **fourth chapter** deals with a differential description of somatic, psychic and behavioral symptoms of jealousy, and discusses similarities and differences in the expression of this negative emotion among men and women. The author has analyzed the results of her own studies, in which the participants expressed their opinions concerning the forms of jealousy experienced from their academic colleagues as well as from employees of other universities.

The **fifth chapter** studies probable effects of jealousy both for those who succumb to it and those who suffer it from the social environment. The author proves that jealous individuals expose themselves to: mental suffering, disturbances in interpersonal communication, sense of loneliness, acquisition of other unfavorable character traits (such as mendacity, cynicism), negative inclination, unflattering social opinion, slowdown of academic development. Probable effects among those suffering jealousy from their environment are: disturbance of the image of the world, other people and oneself; generation of other negative emotions; the feeling of lack of academic support; hypercritical reactions; mobbing; attempts aimed at hindering and slowing down of academic development or even at preventing one from getting promoted; inhibiting creativity of talented academics.

The **sixth chapter** contains a description of values, dispositions and attitudes of academics, which constitute direct opposites to jealousy. The author points out that among the values diminishing the risk of escalation of jealousy are: respect, tolerance, freedom, courage. The list of dispositions reducing such an emotional state as jealousy includes: gratitude, generosity, benevolence, generosity, selflessness, openness, modesty, truthfulness, authenticity, magnanimity, honesty. Among the attitudes considered to be completely opposite to jealousy are: expressing admiration and recognition, protectiveness, passion for research work, sensitivity to manifestations of originality of research projects, affirmation of life.

Chapter seven concentrates on preventing jealousy and neutralizing the habit of feeling jealousy, by means of an educational process, especially among academic students and budding researchers. The author presents the principles of upbringing and moral self-education along with methods for eliminating jealousy such as reflection and auto-reflection, overcoming stereotypes and resisting delusions, developing talents, avoiding perfectionism, developing a tradition for celebrating one's own successes and those achieved by others, demonstrating the pointlessness of this emotional state. In order to prevent chronic jealousy the author proposes that university employees should frequently refer to the code of professional ethics and modify unfavorable institutional procedures.

This monograph constitutes an **inter-disciplinary study in the field of pedagogical science**, and as such it is addressed to the academics representing all the fields (the humanities, social, technical), disciplines (especially pedagogics, philosophy, psychology, sociology) and sub-disciplines. It is also recommended to students (including at the doctoral level) and all those cooperating with universities, for example to those applying the results of studies in certain practical specialties, such as in the sphere of the economy. It may also prove interesting to the family members of various academics and help them better understand the difficulties this kind of work involves. The monograph may also help specialists in the field of pedagogics, teachers, educators, guardians and animators in the process of preparing the youth for university education and possible employment as academic teachers. The author also hopes, perhaps first and foremost, that this work will foster dynamic cognitive, emotional and moral development of students and young researchers.

Key words: science, science studies, pedagogical science studies, scientist, scholar, professional, professor, doctor, lecturer, assistant, junior lecturer, predecessor, continuer, young researcher, a researcher breaking the moulds in science, knowledge, branch of science, discipline, sub-discipline, department of science, jealousy, envy, hate, malevolence, disapproval, hostility, vanity, rapacity, greed, rivalry, emulation, competition, ambition, aspirations, scientific activity, scientific work, scientific activity, research project, research procedure, subject of studies, research aims, research method, research technique, research tool, examined group, area of research, research stages, biography, autobiography, interview, document, student, doctoral student, junior academic, young adult, scientific-didactic worker, scientific employee, intellectualist, inventor, discoverer, creator, researcher, human being, humankind, university, academy, technical university, higher education, college, institution, scientific atmosphere, academic environment, ethos, inauguration, tradition, culture, personal culture, intellectual culture, moral culture, pedagogic culture, scientific authority, professional qualifications, competences, cooperation, collaboration, agreement, emotional closeness, acquaintance, companionship, friendship, scientific contacts, chair, research facility, research team, MA and doctoral seminar, department, institute, rector, vice-rector/s, dean, vice-dean/s, director of an institute, vice-director/s, manager of a field of studies, mentor, mediator, defeatism, drawback, expression, reason, symptom, effect, value, disposition, trait, virtue, vice, fault, attitude, temperament, individuality, character, personality, motivation, individual development: cognitive, social, emotional, moral, spiritual, health: physical, psychic, social, moral, spiritual, attitude

of service, ministry, service, offer of study, humanities, prophylactics, diagnostics, therapy, gratitude, munificence, generosity, selflessness, helpfulness, modesty, admiration, recognition, respect, respectability, truth, scientific supervision, interests, passion, scientific creativity, originality, novelty, abilities, biological makings, cognitive skills, scientific talent, genius, scientific work, publication, article, scientific monograph, monograph chapter, scientific output, cultural heritage, conference, congress of specialists, scientific seminar, colloquium, doctoral commission, habilitation commission, national and international internship, studies, studying, openness, tolerance, intellectual independence, moral independence, magnanimity, authenticity, truthfulness, honesty, courage, affirmation of life, upbringing, process of upbringing, educational process, formation, self-upbringing, education, self-teaching, method of upbringing and self-upbringing, principle of upbringing and self-upbringing, moral norm, moral upbringing, form of upbringing and self-upbringing, master, teacher, educator, guardian, animator, student, fosterling, support, help, care, promotion, grant, business trip, upbringing climate, university pedagogics, theory of upbringing, theory of moral upbringing, general pedagogics, pedagogics of work, pedeutology, pedagogics of culture, andragogy, pedagogics of health, philosophy of science, psychology of science, sociology of science, "pedagogics of science", history of science, the study of the professional development of the human being, interdisciplinarity, professional development, self-betterment, auto-education, auto-creation, auto-correction, pedagogical ethics, code of professional ethics, good manners in science, popularization of scientific achievements, discovery, invention, implementation, patent, innovation, program, adaptation, procedure, organization, democracy, social inclusion, economic development, scientific development, technology, technical civilization, technical progress, scientific progress.

Alicja Żywczok

Eifersucht und wissenschaftliche Tätigkeit Eine Studie zur pädagogischen Wissenschaftslehre

Zusammenfassung

Schon seit der Antike (bis in die Neuzeit) war die Meinung verbreitet, dass man sich wegen der Eifersucht, die als Schwäche betrachtet wurde, schämen sollte. Aus diesem Grund war darum zu bemühen, sie mit Hilfe der Selbstentfaltung zu beseitigen. Die Eifersucht galt als ein Akt der Gottlosigkeit, als Ausdruck der fehlenden Dankbarkeit dafür, was man bekommen hat. In den darauffolgenden Epochen wurde die Eifersucht nicht zu einem veralteten Thema – ganz im Gegenteil – sie ist immer noch bedeutsam in vielerlei – sozialer, rechtlicher, politischer, moralischer, religiöser oder erzieherischer – Hinsicht.

Heutzutage wird die Emotion der Eifersucht als ein Bestandteil der menschlichen Natur betrachtet, während das aus Eifersucht resultierende Verhalten eher nachsichtig behandelt wird. Diese „Sanktionierung“ der Eifersucht scheint jedoch aufgrund der Bedrohungen nicht vorteilhaft zu sein, die durch die Auflösung von Brüderlichkeits- und Solidaritätsbeziehungen entstehen und zuerst kleinere Gruppen und Gemeinschaften, dann eine so universelle Gemeinschaft wie die Menschheit betreffen. Diese Gründe entschieden über die vorliegende Analyse der Eifersucht, die als eine menschliche Veranlagung aufgefasst wird, die eine optimale wissenschaftliche Entwicklung beeinträchtigt und sie in einigen Fällen sogar verhindert, was auch zur Verlangsamung des kulturellen Fortschritts führt.

Um die Auswahl der Problematik der Destruktion in der wissenschaftlichen Tätigkeit zu begründen, wird betont, dass nicht das Übel anzuprangern ist, das einer bestimmten Umgebung, Institution oder Berufsgruppe innewohnt. Einer der Gründe dafür liegt in dem Wunsch und zugleich in der Notwendigkeit, die Blockaden der wissenschaftlichen Entwicklung in Form von durch eifersüchtige Menschen geschaffenen „künstlichen Hindernissen“ aufzudecken, die die Beziehungen belasten und anderen den Lauf der beruflichen Laufbahn erschweren. Dazu kommt es insbesondere aufgrund der Ungleichbehandlung der Mitarbeiter (die nicht immer die Form von Mobbing, aber relativ oft die Form der Verteilungsungleichheit annimmt). Die Angst und die Sorge um die Lebensqualität der Wissenschaftler und die Qualität ihrer beruflichen Aktivität (Dynamik der individuellen wissenschaftlichen Entwicklung) waren ein weiterer Anlass zur Forschung. Es gibt noch einen weiteren Grund für die Auswahl dieser Problematik. Das Ziel der dauerhaften (auch akademischen) Ausbildung ist es, die Fähigkeit zu erwerben, die Herzlichkeit von Menschen zu genießen, die sie nicht beneiden, sondern ihnen ein gutes und glückliches Leben wünschen.

Die gründliche Ergreifung der Meinungen von Wissenschaftlern (von wissenschaftlichen und wissenschaftlich-didaktischen Mitarbeitern an Hochschulen) zu Manifestationen, Arten und Bedingungen sowie zur Vorbeugung der chronischen Eifersucht in dieser Berufsgruppe bildet den **Gegenstand der Untersuchung**, deren Ergebnisse hier vorgestellt

werden. Die verstärkte und lang anhaltende Eifersucht, die im Allgemeinen im feindseligen Verhalten gegenüber anderen Mitarbeitern zum Ausdruck kommt, wird als ein Hemmnis für die wissenschaftliche Entwicklung angesehen. Gemeint ist also ein Faktor, der sowohl dem Beneidenden als auch dem durch den Neid des sozialen Umfeldes betroffenen Menschen ein relativ normales berufliches Funktionieren erschwert.

Bei der Untersuchung des Problems der Eifersucht in dieser Berufsgruppe wird neben der Realisierung **kognitiver Ziele**, die im Zusammenhang mit dem genannten Untersuchungsgegenstand stehen, auch die Realisierung **nützlicher Ziele** als wichtig betrachtet (z. B. Erhöhung des Bewusstseins im Bereich der destruktiven Auswirkungen der Eskalation der Eifersucht im kollektiven Leben, insbesondere in Bezug auf die Entwicklung von Wissenschaftlern und auf den Fortschritt in der Wissenschaft). Solche Ziele wie: die Gestaltung der richtigen Einstellung zum Problem der Eifersucht bei wissenschaftlichen und wissenschaftlich-didaktischen Mitarbeitern, die Unterstützung der gegen Eifersucht gerichteten Haltungen, die Stärkung der Selbstkontrolle des Verhaltens, das durch diese komplexe negative Emotion verursacht wird, lassen sich zu **erzieherischen** und **prophylaktischen** Zielen zählen, was von der Notwendigkeit überzeugt, in den Forschungen über die kognitive Funktion hinauszugehen.

Die **Monographie** beinhaltet solche Fragen, die für die Beantwortung von Forschungsproblemen und die Beschreibung der Realisierung von Forschungszielen notwendig sind. Neben dem Inhaltsverzeichnis und einem ausführlichen einleitenden Teil (, in dem die aufgegriffene Problematik begründet sowie die methodologischen und organisatorischen Grundlagen der Forschungen sowie die Struktur der Monographie beschrieben werden) besteht das Buch aus sieben inhaltlich eng miteinander verbundenen Kapiteln, dem Schlussteil, dem Literaturverzeichnis, dem Personenregister sowie der Zusammenfassung mit Schlüsselwörtern und der Kurzvita des Autors.

Um die Emotion der Eifersucht zu identifizieren, muss im ersten Kapitel der Begriff „Eifersucht“ von semantisch verwandten Begriffen zu unterscheiden, zu denen insbesondere Neid, Hass, Gier, Eitelkeit, Unfreundlichkeit und Misgunst gehören. Die lexikalischen Analysen ermöglichen es auch, andere Termini wie „Wettstreit“, „Wettbewerb“, „Konkurrenz“, „Ehrgeiz“ und „Ambitionen“ zu erkennen, die für das Kennenlernen der Entstehungsgeschichte der Eifersucht bedeutsam sind.

Im zweiten Kapitel werden die Arten der Eifersucht charakterisiert. Um den Anstieg dieser negativen Emotion zu veranschaulichen, werden drei Ebenen der Eifersucht analysiert. Beschrieben werden die Phasen der Empfangseifersucht und die Reaktion eines Empfängers auf die Eifersucht. Das Ergebnis der Reflexion über die Dauerhaftigkeit der empfundenen Eifersucht ist die Beschreibung der kurzfristigen und chronischen Eifersucht.

Die Enthüllung des Mechanismus, der Ursachen und der Objekte der Eifersucht lässt im dritten Kapitel auf die Persönlichkeits-, Umwelt- und Situationsfaktoren verweisen, die als wesentliche Hindernisse für die erfolgreiche berufliche Entwicklung der wissenschaftlichen und wissenschaftlich-didaktischen Mitarbeiter gelten. Die Eifersucht wird zugleich als ein affektiver, zum Überleben eines Menschen dienender Mechanismus und eine Schwäche in der wissenschaftlichen Tätigkeit dargestellt. Hervorhebung verdienen hier die Vielzahl und die Vielfalt der Eifersuchtsobjekte sowie die Tatsache, dass ihre Anzahl unbegrenzt ist.

Das vierte Kapitel setzt sich zum Ziel, die (somatischen, psychischen und behavioralen) Symptome der Eifersucht aus unterschiedlichen Perspektiven zu beschreiben, sowie die Gemeinsamkeiten und Unterschiede im Ausdruck dieser negativen Emotion unter Männern und Frauen kennen zu lernen. Analysiert werden die Ergebnisse der eigenen Forschungen, in deren Verlauf sich die Befragten über die Anzeichen der Eifersucht äußerten, die sie seitens der Mitarbeiter an einer Hochschule, an der sie beschäftigt sind, und seitens der Mitarbeiter an anderen Hochschulen erfahren haben.

Im fünften Kapitel werden die wahrscheinlichen Auswirkungen der Eifersucht auf den Menschen präsentiert, der von dieser Emotion beherrscht ist und der durch die Eifersucht des sozialen Umfelds betroffen ist. Es wird nachgewiesen, dass ein eifersüchtiger Mensch dem geistigen Leiden, den Störungen der zwischenmenschlichen Kommunikation, dem Gefühl der Einsamkeit, dem Übernehmen von anderen negativen Charaktereigenschaften (z. B. Heuchelei, Zynismus), der negativen Neigung, der tadelnden sozialen Meinung und der Verlangsamung der wissenschaftlichen Entwicklung ausgesetzt ist. Die wahrscheinlichen Auswirkungen der Betroffenheit durch die Eifersucht des Umfeldes sind: Erschütterung des Bildes der Welt, anderer Menschen und der eigenen Person; Entstehung anderer negativer Emotionen; das Spüren der fehlenden wissenschaftlichen Unterstützung; hyperkritische Reaktionen; Mobbing; Bemühungen um die Beeinträchtigung, Verlangsamung der wissenschaftlichen Entwicklung, und sogar um die Verhinderung der beruflichen Beförderung; Hemmung der Kreativität von begabten Wissenschaftlern.

Im sechsten Kapitel werden Werte, Veranlagungen und Einstellungen von Wissenschaftlern beschrieben, die das Gegenteil der Eifersucht sind. Es wird aufgezeigt, dass unter anderem folgende Werte das Risiko der Eskalation der Eifersucht verringern: Achtung, Toleranz, Freiheit und Mut. Die Veranlagungen, die einen solchen emotionalen Zustand wie Eifersucht reduzieren, sind zweifellos: Dankbarkeit, Großzügigkeit, Freigebigkeit, Selbstlosigkeit, Offenheit, Hilfsbereitschaft, Bescheidenheit, Aufrichtigkeit, Authentizität, Großmut, Ehrlichkeit. Zu den Einstellungen, die im völligen Gegensatz zur Eifersucht stehen, gehören dagegen: Ausdruck von Bewunderung und Anerkennung, Fürsorge, Vorliebe für die Forschungsarbeit, Sensibilität für Anzeichen der Originalität von wissenschaftlichen Werken und Lebensbejahung.

Im siebten Kapitel wird beschrieben, wie man der Eifersucht vorbeugen kann und wie die Gewohnheit, die Eifersucht zu empfinden, durch den Bildungsprozess beseitigt werden kann, was insbesondere bei Adepten der Wissenschaft und jungen Wissenschaftlern zu beobachten ist. Zu diesem Zweck werden die Prinzipien der moralischen Erziehung und der Selbsterziehung vorgestellt, besprochen werden auch solche Methoden zur Beseitigung der Eifersucht wie: Reflexion und Selbstreflexion, Überwindung von Stereotypen und fehlende Anfälligkeit für Täuschungen, Entwicklung von Vorteilen, Vermeidung von Perfektionismus, Entwicklung einer Tradition, die eigenen und fremden Erfolge zu feiern und Vorzeigen der Ziellosigkeit dieses emotionalen Zustandes. Bei der Prophylaxe der chronischen Eifersucht werden den Mitarbeitern an Hochschulen auch die häufige Anwendung des Berufsethik-Kodexes sowie die Änderung von ungünstigen institutionellen Prozeduren vorgeschlagen.

Die vorliegende Monographie ist eine interdisziplinäre **Studie zur pädagogischen Wissenschaftslehre**, deshalb richtet sie sich an Wissenschaftler aus allen (geisteswissenschaftlichen, sozialen, technischen usw.) Bereichen, Disziplinen (insbesondere Pädagogik, Philosophie, Psychologie, Soziologie) und Subdisziplinen. Empfehlenswert ist sie auch für Doktoranden und Studierenden sowie alle, die mit der Universität zusammenarbeiten, z. B. diejenigen, die die Forschungsergebnisse in bestimmten praktischen, auch wirtschaftlichen Fachbereichen anwenden. Dieses Buch kann auch für Familienangehörige von Vertretern dieser Berufsgruppe interessant sein und bewirken, dass sie die Besonderheiten ihrer wissenschaftlichen Mühe besser kennen lernen. Zur Lektüre sind auch Pädagogen, Lehrkräfte, Erzieher, Betreuer und Animatoren veranlasst, damit sie Jugendliche auf das zukünftige Studium sowie auf die Beschäftigung an der Universität vorbereiten können. Vor allem sollten sie allerdings die Adepten der Wissenschaft und junge Wissenschaftler für die dynamische kognitive, emotionale und moralische Entwicklung sensibilisieren.

Schlüsselwörter: Wissenschaft, Wissenschaftslehre, pädagogische Wissenschaftslehre, Wissenschaftler, Gelehrter, Fachmann, Professor, Doktor, Dozent, Assistent, wissenschaftlicher

Mitarbeiter, Vorgänger, Fortsetzender, junger Wissenschaftler, Anderer in der Wissenschaft, Wissen, Wissenschaftsgebiet, Disziplin, Subdisziplin, Zweig der Wissenschaft, Eifersucht, Neid, Hass, Unfreundlichkeit, Missgunst, Feindseligkeit, Eitelkeit, Gier, Habsucht, Rivalität, Wettbewerb, Konkurrenz, Ehrgeiz, Ambitionen, wissenschaftliche Tätigkeit, Forschungsarbeit, wissenschaftliche Aktivität, Forschungsprojekt, Forschungsverfahren, Forschungsgegenstand, Forschungsziele, Forschungsmethode, Forschungstechnik, Forschungsinstrument, Probandengruppe, Forschungsfeld, Forschungsetappen, Biografie, Autobiografie, Interview, Dokument, Student, Doktorand, Adept der Wissenschaft, junger Erwachsener, wissenschaftlich-didaktischer Mitarbeiter, wissenschaftlicher Mitarbeiter, Intellektueller, Erfinder, Entdecker, Autor, Forscher, Mensch, Menschheit, Universität, Akademie, Hochschule, Technische Hochschule, Hochschulwesen, Universität, Einrichtung, Forschungsatmosphäre, akademisches Umfeld, Ethos, Eröffnungsfeier, Tradition, Kultur, gute Umgangsformen, intellektuelle Kultur, moralische Kultur, pädagogische Kultur, wissenschaftliche Autorität, berufliche Qualifikationen, Kompetenzen, Zusammenarbeit, Kooperation, Verständnis, emotionale Nähe, Bekanntschaft, Kollegialität, Freundschaft, wissenschaftliche Kontakte, Lehrstuhl, Abteilung, Forschungsteam, Master- und Doktorandenseminar, Fakultät, Institut, Rektor, Prorektor/en, Dekan, Prodekan/e, Institutsleiter, stellvertretende/r Leiter, Manager der Fachrichtung, Mentor, Führer, Mittler, Defätismus, Fehler, Expression, Ursache, Symptom, Folge, Wert, Disposition, Merkmal, Vorteil, Nachteil, Laster, Haltung, Temperament, Individualität, Charakter, Persönlichkeit, Motivation, individuelle Entwicklung: kognitive, soziale, emotionale, gefühlsbetonte, moralische, geistige Entwicklung, körperliche, psychische, soziale, moralische, geistige Gesundheit, Diensthaltung, Hilfe, Dienstleistung, Studienangebot, Geisteswissenschaft, Prophylaxe, Diagnostik, Therapie, Bildungsprozess, Dankbarkeit, Großzügigkeit, Freigebigkeit, Selbstlosigkeit, Hilfsbereitschaft, Bescheidenheit, Bewunderung, Anerkennung, Respekt, Achtung, Wahrheit, wissenschaftliche Betreuung, Interesse, Vorliebe, wissenschaftliches Schaffen, Originalität, Innovation, Fähigkeiten, biologische Voraussetzungen, kognitive Fähigkeiten, wissenschaftliches Talent, Genie, wissenschaftliches Werk, Publikation, Artikel, wissenschaftliche Monographie, Kapitel in der Monographie, wissenschaftliche Errungenschaften, kulturelles Erbe, Konferenz, Versammlung von Fachleuten, wissenschaftliches Seminar, Kolloquium, Promotionskommission, Habilitationskommission, In- und Auslandspraktikum, Studium, Studieren, Offenheit, Toleranz, intellektuelle Unabhängigkeit, moralische Unabhängigkeit, Großzügigkeit, Authentizität, Wahrhaftigkeit, Ehrlichkeit, Mut, Lebensbejahung, Erziehung, Erziehungsprozess, Bildungsprozess, Formation, Selbsterziehung, Erziehungs- und Selbsterziehungsmethode, Erziehungs- und Selbsterziehungsprinzip, moralische Norm, moralische Erziehung, Erziehungs- und Selbsterziehungsform, Meister, Lehrer, Erzieher, Betreuer, Animateur, Student, Schüler, Schützling, Unterstützung, Hilfe, Betreuung, Promotion, Stipendium, Dienstreise, Klima der Erziehung, Pädagogik der Hochschule, Erziehungstheorie, Theorie der moralischen Erziehung, allgemeine Pädagogik, Arbeitspädagogik, Pedeutologie, Kulturpädagogik, Andragogik, Gesundheitspädagogik, Wissenschaftsphilosophie, Wissenschaftspsychologie, Wissenschaftssoziologie, „Wissenschaftspädagogik“, Geschichte der Wissenschaft, Professionssoziologie, Interdisziplinarität, berufliche Qualifizierung, Selbstentfaltung, Selbstbildung, Selbstverwirklichung, Autokorrektur, pädagogische Ethik, Berufsethikkodex, gute Sitten in der Wissenschaft, Verbreitung wissenschaftlicher Errungenschaften, Entdeckung, Erfindung, Umsetzung, Patent, Innovation, Programm, Anpassung, Verfahren, Organisation, Demokratie, soziale Inklusion, wirtschaftliche Entwicklung, wissenschaftliche Entwicklung, Technologie, technische Zivilisation, technischer Fortschritt, wissenschaftlicher Fortschritt.

Redaktor inicjujący
Paulina Janota

Redaktor
Małgorzata Pogłódek

Projekt okładki na podstawie pomysłu Autorki
Magdalena Pache

Korektor
Lidia Szumigala

Łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2020 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

<https://orcid.org/0000-0003-3994-9558>

<https://doi.org/10.31261/PN.3974>

Żywcok Alicja
Zazdrość i działalność naukowa : Studium z zakresu
naukoznawstwa pedagogicznego / Alicja Żywcok. -
Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020

ISBN 978-83-226-3931-3

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3932-0

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 17,75. Liczba arkuszy wydawniczych: 19,5. Publikację wydrukowano na papierze Munken Polar 100 g vol. 1.13. PN 3974. Cena 64,90 zł (w tym VAT). Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski, ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Kup książkę

W recenzowanej pracy Autorka utrwała treści i wartości doskonalące istotę człowieczeństwa oraz tworzy nowe formy istotnego i jakże potrzebnego nurtu badań nad rolą emocji w pracy naukowej [...]. W tym sensie monografia Alicji Żywczok zajmuje niewątpliwie znaczące miejsce w profilaktyce, diagnozie oraz terapii życia akademickiego i naukowego, choćby dlatego, że wbrew modzie nie ucieka ani od pytań epistemologicznych, ani ontologicznych. Książka jest również dobrym przykładem integralnego teleologicznie i strukturalnie ujęcia pola badawczego [...]. Swoją tematyką oraz wnikliwością, logiką języka, a także trafnie rozbudowaną bibliografią może stanowić cenną lekturę nie tylko dla refleksyjnych ludzi nauki, zwłaszcza młodych naukowców niewciągniętych w habitus negatywnych zjawisk w życiu akademickim (takich jak pęknięcie międzypokoleniowe, egoizm, bezduszna rywalizacja, niska kontrola emocji negatywnych, autokratyzm, „pustynia aksjologiczna”, nieupominanie się o najwyższe standardy uprawiania nauki), lecz także dla wszystkich pedagogów [...] chcących rozwijać i formować lepszego człowieka, nie tyle wolnego od zazdrości i innych emocji negatywnych, ile [...] budującego dzięki postawom pozytywnym oraz dialogowi scementowaną wspólnotę akademicką. W związku z tym rekomenduję książkę wydawnictwu oraz zdecydowanie popieram jej opublikowanie.

prof. dr hab. Wiesław Andrukowicz

Cena 64,90 zł (w tym VAT)	Więcej o książce
ISBN 978-83-226-3932-0	
	
9 788322 639320	